

Nie ma szczęśliwych społeczeństw bez szczęśliwych dzieci.

**NARODOWY PLAN DZIAŁAŃ
NA RZECZ DZIECI
2004-2012**

"POLSKA DLA DZIECI"

Warszawa 2004 r.

Spis treści

1. WPROWADZENIE

1. Deklaracja i Plan Działania zawarte w dokumencie "Świat przyjazny dzieciom"
2. Proces przygotowania *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"*
3. Zakres *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"* i deklaracje rządu
4. Sposób realizacji *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"* oraz możliwości finansowania
5. Wdrażanie postanowień *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"* - etapy realizacji Planu

**2. GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁAŃ DLA POPRAWY SYTUACJI DZIECI -
PRIORYTETY, CELE, ZADANIA**

1. Promowanie zdrowego trybu życia
2. Zapewnienie odpowiedniej jakości edukacji
3. Pomoc i wsparcie dla rodziny
4. Ochrona przed molestowaniem, wykorzystywaniem i przemocą

ANEKS

Działania na rzecz dzieci w strategiach i programach rządowych

---

"Podkreślamy nasze zobowiązanie do budowania świata przyjaznego wszystkim dzieciom, w którym stały rozwój człowieka jest oparty na zasadach demokracji, równości, braku dyskryminacji, pokoju i sprawiedliwości społecznej oraz uniwersalności, niepodzielności, współzależności i wzajemnego powiązania wszystkich praw człowieka, z uwzględnieniem prawa do indywidualnego rozwoju (...).

Przyrzekamy walkę z ubóstwem dziecka i rodziny, zjednoczeni w przekonaniu, że inwestowanie w dzieci i egzekwowanie ich praw jest jednym z najskuteczniejszych sposobów likwidowania biedy."

Rozdz. I pkt 7 dokumentu "Świat przyjazny dzieciom".

I.

WPROWADZENIE

Na początku XX wieku dojrzało przekonanie, że opieka nad dzieckiem nie może polegać wyłącznie na dobroczynności osób i organizacji społecznych czy religijnych. Wskazano wtedy na konieczność zrównania sytuacji i praw wszystkich dzieci oraz uznania ich potrzeb jako najważniejszego zadania dla osób dorosłych. Uznano, że Państwo powinno gwarantować dzieciom realizację ich praw i organizować różne formy opieki.

Z doświadczenia wojen XX wieku i wielu ludzkich dramatów powstały normy międzynarodowe, które wskazały kierunek rozwoju cywilizacji. Do określenia nowej pozycji dziecka przyczyniły się: Deklaracja Praw Dziecka z 1924 roku (tzw. Genewska), Międzynarodowa Deklaracja Praw Dziecka z 1959 roku, wreszcie Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 i z 2000 r. Nr 2, poz. 11) - światowa konstytucja praw dziecka.

Polska - występując z projektem międzynarodowej Konwencji o Prawach Dziecka - wskazywała potrzebę uwrażliwienia społeczeństwa na bezbronność dzieci jako ofiar. Nie bez znaczenia były wówczas doświadczenia II wojny światowej, kiedy to miliony polskich dzieci straciły życie, kiedy były zmuszane do pracy, pozbawiane opieki lekarskiej oraz dostępu do edukacji i kultury, kiedy utraciły domy i rodziny.

Projekt międzynarodowej Konwencji o Prawach Dziecka miał zainspirować do nowego traktowania dziecka - jako podmiotu praw, a nie jak dotąd, tylko jako przedmiotu opieki i ochrony. Starano się wykorzystać dorobek polskiej myśli filozoficznej i pedagogicznej w tej dziedzinie - zwłaszcza dorobek doktora Janusza Korczaka - lekarza, pisarza, wychowawcy i filozofa, który w praktyce dowiódł wierności swoim ideałom.

Obecnie - "po minionym stuleciu dziecka" - na progu nowego tysiąclecia rozpoczyna się prawdziwa rewolucja społeczna. Wiadomo powszechnie, że rozwój człowieka w wieku dziecięcym nie może efektywnie przebiegać bez poszanowania jego indywidualności i godności. Dziecko jest samodzielnym podmiotem wymagającym szczególnej opieki ze względu na swój stan psychiczny i fizyczny, a najlepszym środowiskiem jego wychowania i rozwoju jest rodzina.

Uznajemy więc, że prawa dziecka - mimo że stanowią autonomiczny system norm - to prawa człowieka, których pełnię realizacji dzieci uzyskują w miarę dorastania.

Konwencja o Prawach Dziecka określiła granicę wieku dzieci - do 18 roku życia, a także przyniosła powszechną zgodę co do zobowiązań państw wobec młodego pokolenia. Określiła także podstawowe zasady, które stały się kontraktem największej liczby państw na świecie: zasadę dobra dziecka, zasadę równości, zasadę pomocy państwa i wreszcie zasadę poszanowania praw i odpowiedzialności obojga rodziców, co zapewnia poszanowanie autonomii życia rodzinnego i ogranicza ingerencję państwa tylko do szczególnie uzasadnionych przypadków.

1. DEKLARACJA I PLAN DZIAŁANIA ZAWARTE W DOKUMENCIE "ŚWIAT PRZYJAZNY DZIECIOM"

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci" jest wykonaniem zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, wynikającego z postanowień zawartych w Deklaracji i Planie Działania zamieszczonych w dokumencie "Świat przyjazny dzieciom" przyjętym podczas 27 Sesji Specjalnej Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych poświęconej sprawom dzieci.

Sesja Specjalna Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, która odbyła się w dniach od 8 do 10 maja 2002 r. w Nowym Jorku miała na celu dokonanie przeglądu realizacji postanowień pierwszego międzynarodowego Szczytu w sprawie dzieci z 1990 r., odnowienie przyjętych tam zobowiązań oraz sformułowanie nowych zadań na rzecz poprawy sytuacji dzieci w nadchodzącej dekadzie. Wynikiem obrad Sesji Specjalnej było przyjęcie dokumentu "Świat przyjazny dzieciom",

zawierającego Deklarację oraz Plan Działania dotyczący poprawy sytuacji dzieci w czterech głównych obszarach: promowanie zdrowego trybu życia, zapewnienie edukacji na odpowiednim poziomie, ochrona przed molestowaniem, wykorzystywaniem i przemocą oraz walka z HIV/AIDS.

Plan Działania przyjęty na zakończenie Sesji Specjalnej jest dokumentem zwięzłym, zwróconym ku przyszłości i zorientowanym na konkretne działania. W dokumencie "Świat przyjazny dzieciom" (część III, lit. D) rządy zobowiązały się, że na poziomie krajowym opracują plany działania wyznaczające granice czasowe działań, zawierające konkretne cele i zadania w oparciu o postanowienia dokumentu "Świat przyjazny dzieciom".

Dokument "Świat przyjazny dzieciom" został przyjęty przez wszystkie państwa uczestniczące w Sesji Specjalnej Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, w tym również Polskę. Tym samym rząd Rzeczypospolitej Polskiej zobowiązał się do realizacji zadań zawartych w tym dokumencie i opracowania narodowego planu działań na rzecz dzieci.

W dniu 18 kwietnia 2002 r. Prezes Rady Ministrów przekazał do właściwości Ministra Edukacji Narodowej i Sportu koordynację wypełniania zadań zapewniających realizację pełni praw dzieci i młodzieży oraz poprawy warunków ich życia wynikających z umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, a w szczególności Konwencji o Prawach Dziecka oraz zaleceń organizacji międzynarodowych działających na rzecz dzieci i młodzieży.

Minister Edukacji Narodowej i Sportu pełni rolę koordynatora działań dotyczących realizacji postanowień Konwencji o Prawach Dziecka oraz tworzenia *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004 - 2012 "Polska dla Dzieci"*.

Rada Ministrów, zatwierdzając *Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"*, zobowiązuje odpowiednie resorty do realizacji zadań w nim zawartych.

2. PROCES PRZYGOTOWANIA NARODOWEGO PLANU DZIAŁAŃ NA RZECZ DZIECI 2004 - 2012 "POLSKA DLA DZIECI"

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004 - 2012 "Polska dla dzieci" powstał w wyniku współpracy administracji rządowej z organizacjami pozarządowymi oraz Polskim Komitetem Narodowym UNICEF i Biurem Rzecznika Praw Dziecka.

Do prac nad dokumentem zaangażowani zostali przedstawiciele resortów: edukacji narodowej i sportu, gospodarki, pracy i polityki społecznej, sprawiedliwości, spraw wewnętrznych i administracji, zdrowia, rolnictwa i rozwoju wsi, spraw zagranicznych, a także Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, Krajowe Centrum do Spraw AIDS, Komenda Główna Policji oraz Instytut "Pomnik Centrum Zdrowia Dziecka".

Istotnym elementem w procesie tworzenia *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"* było spotkanie różnych środowisk zajmujących się sprawami dotyczącymi dzieci. Wspólne zaangażowanie i korzystanie z doświadczeń stanowi ważny krok w kierunku współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie kreowania polityki względem dzieci oraz monitoringu praw dziecka.

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci "Polska dla Dzieci" został opracowany na podstawie:

- 1) dokumentu "Świat przyjazny dzieciom", który wyznacza kierunki działań dla poprawy sytuacji dzieci na całym świecie;
- 2) materiałów i dokumentów, opracowanych na Ogólnopolskim Szczycie w Sprawach Dzieci "Polska dla dzieci", które wyznaczają kierunki działań dla poprawy sytuacji dzieci w Polsce;
- 3) Stanowiska Forum Organizacji Pozarządowych w sprawie podjęcia koniecznych działań dla poprawy sytuacji dzieci w Polsce, opracowanego na Ogólnopolskim Szczycie w Sprawach Dzieci "Polska dla Dzieci";

4) materiałów Ogólnopolskiego Szczytu w Sprawach Dzieci wraz z opracowaniem Głównego Urzędu Statystycznego i Biura Rzecznika Praw Dziecka "**Dzieci w Polsce**" stanowiących diagnozę i opis sytuacji dzieci w Polsce .

Istotnymi dokumentami i opracowaniami w wytyczaniu celów niniejszego dokumentu były:

- 1) Zalecenia Komitetu Praw Dziecka wydane na 31 sesji po rozpatrzeniu drugiego sprawozdania okresowego Polski w roku 2002 (dokument oficjalny ONZ - CRC/C/15/Add.194);
- 2) Sprawozdanie dotyczące realizacji w Rzeczypospolitej Polskiej Konwencji o Prawach Dziecka w latach 1993-1998 oraz informacje na temat realizacji powyższej Konwencji w latach 1999 - 2001 - materiał uzupełniający do Sprawozdania (dokument oficjalny ONZ - CRC/C/70/Add. 12 i CRC/C/Q/POL2);
- 3) Raport alternatywny do Sprawozdania dotyczącego realizacji w Rzeczypospolitej Polskiej Konwencji o Prawach Dziecka w latach 1993-1998;
- 4) Informacje resortów o realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka z października 2002 r. oraz realizowanych programach rządowych na rzecz dzieci - stan na rok 2003.

3. ZAKRES NARODOWEGO PLANU DZIAŁAŃ NA RZECZ DZIECI 2004 - 2012 "POLSKA DLA DZIECI" I DEKLARACJE RZĄDU

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci:

- 1) wyznacza długofalowe cele i formułuje zadania pozwalające na ich osiągnięcie dla zasadniczej poprawy losu dzieci w Polsce oraz zapewnienia im harmonijnego rozwoju oraz równych szans;
- 2) formułuje istotne działania, które należy wykonać niezwłocznie, aby zharmonizować polskie prawodawstwo i dostosować je do standardów międzynarodowych;
- 3) wyznacza ścieżki budowania dialogu społecznego opartego na konstytucyjnych gwarancjach pomocniczości oraz partnerstwie administracji publicznej i obywateli w realizacji programów społecznych służących dzieciom.

Realizacja ***Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci***, oznacza aktywne przeciwdziałanie wszelkim przejawom nietolerancji i dyskryminacji dzieci z jakiegokolwiek przyczyny.

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci proponuje przeprowadzenie zmian w celu poprawy losu dzieci w Polsce poprzez:

- 1) **regulacje prawne** gwarantujące dzieciom ochronę i realizację ich praw, w tym ratyfikację protokołów do Konwencji o Prawach Dziecka oraz wycofanie zastrzeżeń;
- 2) **wyznaczenie** w instytucjach rządowych osób koordynujących działania na rzecz dzieci wynikające z ich kompetencji;
- 3) stałe gwarancje dialogu społecznego; **zgodne współdziałanie** instytucji Państwa i obywateli służące efektywnej i szybkiej pomocy w sytuacji kryzysu dziecka;
- 4) **efektywne wykorzystanie zasobów** Państwa oraz potencjału jego obywateli na rzecz realizacji programów społecznych służących podnoszeniu jakości życia obywateli, wśród których dzieci powinny być najważniejszym beneficjentem;
- 5) **zgodę wszystkich sił politycznych dotyczącą interesu i dobra dziecka**, gwarantującą harmonijną i optymalną pomoc.

INTERES DZIECKA powinien być rozważany w pierwszej kolejności we wszystkich działaniach dotyczących dziecka.

Państwo, poprzez swoją politykę gospodarczą i socjalną, powinno wypełnić obietnice

równomiernego podziału dóbr - równomiernego korzystania z owoców postępu. Potrzebne jest przymierze: głównych sił politycznych i obywateli, oraz bogatych i biednych - dla przeciwdziałania i zadośćuczynienia krzywdom dzieci. Potrzebna jest pomoc Państwa w wychodzeniu z pułapki biedy oraz w przerwaniu dziedziczenia biedy.

Skuteczność *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"* wymaga uwzględniania najlepszego interesu dziecka, maksymalnego i efektywnego wykorzystania środków oraz porozumienia ponad podziałami politycznymi.

4. SPOSÓB REALIZACJI NARODOWEGO PLANU DZIAŁAŃ NA RZECZ DZIECI 2004 - 2012 "POLSKA DLA DZIECI" ORAZ MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci" ma charakter strategii i obejmuje działania na rzecz dzieci, które zostały wyznaczone w obszarach dotyczących zdrowia, edukacji, rodziny i ochrony przed przemocą.

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci" będzie realizowany przez 8 lat od 2005 do końca 2012 roku przy uwzględnieniu konieczności dokonywania ewaluacji Planu, a także wprowadzenia zmian w regulacjach prawnych.

Niniejszy Plan jest dokumentem otwartym, który będzie podlegał zmianom w zakresie planowania działań niezbędnych dla zrealizowania wytyczonych celów. Wyniki realizacji Planu będą podstawą dla wyznaczania kierunków działań na rzecz dzieci po roku 2012.

Działania w ramach Planu powinny być skoordynowane z realizowanymi programami rządowymi na rzecz dzieci.

Głównym standardem Planu realizowanym przez wszystkie podmioty jest kompleksowy przegląd aktów prawnych we wszystkich resortach i ich doskonalenie w zakresie praw dziecka.

Koordynatorem wszystkich działań jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Realizatorami Planu są:

- na poziomie centralnym - ministrowie właściwi do spraw: gospodarki, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kultury fizycznej i sportu, oświaty i wychowania, pracy, sprawiedliwości, szkolnictwa wyższego, spraw wewnętrznych, zabezpieczenia społecznego, zdrowia;
- na poziomie wojewódzkim - wojewoda, marszałek województwa;
- na poziomie powiatu - starosta;
- na poziomie gminy - wójt (burmistrz i prezydent miasta)

oraz organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, inne właściwe instytucje, Rzecznik Praw Dziecka.

Zakłada się, że szczegółowe harmonogramy działań będą przygotowywane przez resorty co roku w wyznaczonym terminie. Harmonogramy będą zawierały konkretne zadania zaplanowane do realizacji w określonym czasie oraz źródła ich finansowania i wysokość niezbędnych kosztów.

Wszystkie planowane w harmonogramach zadania będą realizowane w ramach budżetów własnych resortów, jednostek samorządu terytorialnego, funduszy strukturalnych oraz funduszu pracy.

Wydatki publiczne mogą być ponoszone w wysokości ustalonej w ustawie budżetowej, zatem wysokość środków finansowych na realizację zadań, o których mowa w Planie będzie uzależniona od możliwości budżetu państwa i decyzji Parlamentu w kolejnych latach.

Ponadto należy zaznaczyć, że wiele z wymienionych w Planie zadań będzie kontynuacją, zatem ich realizacja nie będzie wymagała dodatkowych nakładów z budżetu państwa - będzie finansowana z części budżetowych odpowiednich dysponentów. Wysokość środków finansowych przeznaczonych

przez jednostki samorządu terytorialnego na realizację zadań wynikających z Planu będzie uzależniona od możliwości budżetowych tych jednostek.

Zakładając, że działania przedstawione w Planie będą kontynuowane po 2012 roku, można na tej podstawie stworzyć długofalową strategię, uwzględniającą również możliwości pozyskiwania środków finansowych z funduszy strukturalnych w kolejnych okresach budżetowych Unii Europejskiej.

Realizacja Planu wymagać będzie od poszczególnych podmiotów administracji państwowej stworzenia warunków wspierających działania na rzecz dzieci podejmowane przez organizacje pozarządowe.

Działania podejmowane przez poszczególne resorty czy instytucje będą finansowane w ramach budżetów pozostających w dyspozycji ministrów, wojewodów czy tychże instytucji. Konieczne będzie wyodrębnienie kwot niezbędnych do realizacji celów i zadań w projektach budżetów tych instytucji na lata następne.

Realizacja Planu nie przewiduje tworzenia nowych instytucji działających na rzecz dzieci, lecz doskonalenie pracy już istniejących.

5. WDRAŻANIE POSTANOWIEŃ NARODOWEGO PLANU DZIAŁAŃ NA RZECZ DZIECI 2004-2012 "POLSKA DLA DZIECI" - ETAPY REALIZACJI PLANU

Aby zrealizować wyznaczone cele dla poprawy sytuacji dzieci konieczne jest podjęcie następujących działań:

1. Powołanie Międzyresortowego Zespołu Do Spraw Dzieci - koordynacja w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.
2. Opracowanie zasad zarządzania *Narodowym Planem Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"* umożliwiających jego realizację, w tym opracowanie szczegółowego Harmonogramu Działań dla poszczególnych realizatorów Planu.

Jednostki odpowiedzialne za realizację celów i zadań zaproponują źródła i sposoby finansowania podejmowanych działań - zadań zmierzających do osiągnięcia wyznaczonych celów.

3. Opracowanie stałego i efektywnego systemu monitorowania zaplanowanych działań poprzez właściwą komórkę w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.
4. Wdrożenie, funkcjonowanie i ewaluacja *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"*.
5. Coroczna sprawozdawczość z realizacji zadań - koordynacja w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.

II.

GLÓWNE OBSZARY DZIAŁAŃ DLA POPRAWY SYTUACJI DZIECI - PRIORYTETY, CELE, DZIAŁANIA

W celu zapewnienia dzieciom odpowiedniego poziomu zdrowia, wysokiej jakości edukacji, godnych warunków życia w rodzinie, ochrony przed przemocą wyznaczono cele i kierunki działań w czterech obszarach:

1. Promowanie zdrowego trybu życia - aby wszystkie dzieci żyły w zdrowym środowisku, zapewniającym im najwyższy poziom ochrony zdrowia, obejmujący w szczególności profilaktykę oraz ochronę przed chorobami epidemicznymi.

2. Zapewnienie odpowiedniej jakości edukacji - aby wszystkie dzieci, wliczając najbiedniejsze i te w trudnych sytuacjach życiowych, miały zapewniony równy dostęp do najwyższej jakości

edukacji:

1) by rozwijać u dzieci krytyczne i twórcze myślenie, kształtować bezpieczne zachowania, wpajać im wartości pokoju i godności ludzkiej;

2) by szkoła była otwartym środowiskiem skupionym na dobru dziecka; uznawanym przez dzieci jako miejsce bezpieczne i zdrowe, gdzie nauczyciel swą postawą ukazuje szacunek dla tych praw, a uczniowie odkrywają, że nauka jest nie tylko potrzebna do życia, ale może też być źródłem radosnego dzieciństwa.

3. Pomoc i wsparcie dla rodziny - aby wszystkie dzieci były wychowywane w środowisku pełnej opieki, z uwzględnieniem prymatu form rodzinnych oraz wspieraniu rodzin dysfunkcyjnych w prawidłowym wypełnianiu obowiązków opiekuńczych i wychowawczych, jak również, aby dzieci wychowywane w rodzinach znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej mogły być wspierane finansowo w celu zapobiegania ubóstwu - art. 48, art. 71 i art. 72 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Ochrona przed molestowaniem, wykorzystywaniem i przemocą - aby chronić dzieci przed przemocą, krzywdą i wyzyskiem. Zjawisko przemocy wobec dzieci jest naruszeniem fundamentalnych praw człowieka - stawianym na równi z problemem tortur, nieludzkiego i poniżającego traktowania - art. 40, art. 41 ust. 1, art. 71 ust. 1 i art. 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Poprzez wyznaczenie powyższych obszarów *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"* zostają podjęte problemy globalne, które dotyczą nie tylko polskich dzieci, ale są również przedmiotem międzynarodowych koalicji państw i organizacji pozarządowych. Wskazanie tych problemów ma na celu zmobilizowanie wszystkich sił w Rzeczypospolitej Polskiej, jak również skorzystanie z pomocy i doświadczeń innych państw, a w szczególności Unii Europejskiej.

Wybór priorytetów w poszczególnych obszarach został dokonany na podstawie analizy sytuacji dziecka w Polsce w oparciu o diagnozę opracowaną na Ogólnopolski Szczyt w Sprawach Dzieci zorganizowany przez Rzecznika Praw Dziecka w maju 2003 r., a także dokumentów rządowych, raportów i opracowań organizacji pozarządowych dotyczących spraw dzieci.

Priorytety wyznaczają długofalowe cele i działania konieczne dla poprawy sytuacji dziecka w Polsce, a także określają konieczność zmian niektórych regulacji prawnych, jak również zmian systemowych i ekonomicznych.

1. PROMOWANIE ZDROWEGO TRYBU ŻYCIA

Priorytety

A. Rozwijanie społecznej świadomości i umiejętności podejmowania działań na rzecz poprawy zdrowia w ujęciu holistycznym.

B. Kształtowanie właściwych postaw i zachowań wobec zagrożeń i chorób cywilizacyjnych - uzależnienia, HIV/AIDS.

C. Zapewnienie odpowiedniej jakości i dostępności opieki zdrowotnej w środowisku rodzinnym i pozarodzinnym.

W obszarze dotyczącym promowania zdrowego trybu życia zwraca się uwagę na następujące niepokojące zjawiska:

1) narastanie zachowań ryzykownych i antyzdrowotnych wśród dzieci i młodzieży;

- 2) utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej odpowiadający potrzebom dzieci;
- 3) niewystarczająco skuteczny system opieki nad matką i dzieckiem;
- 4) niedostatecznie rozwinięty system pomocy psychologiczno - pedagogicznej dla dzieci do 6 roku życia;
- 5) ograniczone możliwości uczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych.

W celu przeciwdziałania powyższemu zjawiskom konieczne jest prowadzenie wszechstronnej edukacji zdrowotnej obejmującej zarówno dzieci, jak i rodziców.

Wpływ na kształtowanie postaw i zachowań prozdrowotnych młodych ludzi zależy od zgodności działań szkoły i domu w omawianym zakresie. W polskim systemie edukacja prozdrowotna jest obowiązkowa we wszystkich typach szkół jako ścieżka edukacyjna (*rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* - Dz. U. Nr 51, poz. 458, z późn. zm.), jednak większość nauczycieli jest niewystarczająco przygotowana do tych zadań. Brakuje dostatecznej liczby osób posiadających odpowiednie kompetencje do prowadzenia doskonalenia nauczycieli, a także innych osób współpracujących ze szkołą w zakresie edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia, w tym szczególnie rodziców oraz pielęgniarek środowiska nauczania i wychowania. Brakuje również właściwej ilości materiałów edukacyjnych i metodycznych, dostarczających przykładów dobrej praktyki.

Obok edukacji zdrowotnej konieczne jest zapewnienie dostępności do opieki zdrowotnej oraz tworzenie warunków dla praktykowania zachowań prozdrowotnych.

A. Rozwijanie społecznej świadomości i umiejętności podejmowania działań na rzecz poprawy zdrowia w ujęciu holistycznym

Cele

1. Większość rodziców i opiekunów wie, co jest konieczne do prawidłowego rozwoju i zdrowia ich dziecka i podejmuje stosowne działania.
2. Większość dzieci zna i stosuje zasady zdrowego stylu życia i wie gdzie szukać pomocy w przypadku wystąpienia problemów zdrowotnych.
3. Większość osób pracujących z dziećmi jest przygotowana do podejmowania odpowiednich działań na rzecz poprawy zdrowia dzieci i podejmuje je.

1. Większość rodziców i opiekunów wie, co jest konieczne do prawidłowego rozwoju i zdrowia ich dziecka i podejmuje stosowne działania.

1.1. Rodzice posiadający dzieci do 18 roku życia będą posiadać wiedzę dotyczącą potrzeb rozwojowych dziecka i swoich możliwości wpływu na zaspakajanie tych potrzeb.

1.2. Rodzice posiadający dzieci do 18 roku życia będą wiedzieć gdzie szukać pomocy medycznej, psychologiczno-pedagogicznej i socjalnej.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie programów edukacyjnych i informacyjnych dla przyszłych rodziców;
- 2) opracowanie programów edukacyjnych i informacyjnych dla rodziców dzieci w wieku od urodzenia do 6 roku życia;

3) każda gmina zapewni psychologiczny punkt konsultacyjny działający we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

Termin realizacji:

do końca 2012 roku.

2. Większość dzieci zna i stosuje zasady zdrowego stylu życia i wie gdzie szukać pomocy w przypadku wystąpienia problemów zdrowotnych.

2.1. Dzieci objęte edukacją przedszkolną i szkolną będą znały czynniki pozytywnie i negatywnie wpływające na ich zdrowie we wszystkich obszarach i możliwości własnego wpływu na nie.

2.2. Dzieci w wieku szkolnym będą wiedziały gdzie szukać pomocy medycznej, pedagogicznej i psychologicznej w sytuacjach wymagających samodzielnego działania.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie programów edukacyjnych w przedszkolach i szkołach;
- 2) poradnictwo w ramach podstawowej opieki zdrowotnej i psychologiczno-pedagogicznej.

Termin realizacji:

do końca 2012 roku.

2.3. Dzieci podejmują zachowania prozdrowotne.

Proponowane działania:

- 1) stworzenie szerokiej oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych;
- 2) upowszechnianie w mediach zachowań prozdrowotnych.

Termin realizacji:

do końca 2012 roku.

3. Większość osób pracujących z dziećmi jest przygotowana do podejmowania odpowiednich działań na rzecz poprawy zdrowia dzieci i podejmuje je.

3.1. Wszystkie osoby kończące szkoły wyższe, uprawniające je do podjęcia pracy z dziećmi będą posiadać wiedzę i umiejętności z zakresu promocji zdrowia.

Proponowane działanie:

włączenie do programów kształcenia nauczycieli problematyki z zakresu promocji zdrowia, w tym problematyki zdrowia reprodukcyjnego.

Termin realizacji:

do końca 2012 roku.

3.2. Wszystkie osoby pracujące z dzieckiem w systemie edukacji będą posiadać wiedzę i umiejętności z zakresu promocji zdrowia.

Proponowane działanie:

uzupełnienie istniejącej oferty doskonalenia zawodowego dla osób pracujących z dziećmi o zagadnienia promocji zdrowia.

Termin realizacji:

do końca 2012 roku.

3.3. Wszyscy lekarze i pielęgniarki kończące wyższe studia medyczne będą posiadać wiedzę i umiejętności przygotowujące do pracy z dzieckiem.

Proponowane działania:

włączenie do programów kształcenia lekarzy i pielęgniarek programów rozwijających wiedzę i umiejętności przygotowujące do pracy z dzieckiem.

Termin realizacji:

do końca 2012 roku.

B. Kształtowanie właściwych postaw i zachowań wobec zagrożeń i chorób cywilizacyjnych - uzależnienia, HIV/AIDS.**Cele**

1. Młodzi ludzie wiedzą jak unikać zakażenia HIV i podejmują właściwe decyzje mające na celu ograniczenie ryzyka zakażenia.
2. Młodzi ludzie wiedzą o przyczynach i skutkach używania środków psychoaktywnych i posiadają umiejętność podejmowania właściwych decyzji mających na celu unikanie zachowań ryzykownych.

1. Młodzi ludzie wiedzą jak unikać zakażenia HIV i podejmują właściwe decyzje mające na celu ograniczenie ryzyka zakażenia.

1.1. Dzieci i młodzież do 18 roku życia zostaną przeszkoleni na temat HIV i AIDS oraz nabędą umiejętności podejmowania właściwych decyzji mających na celu ograniczenie zakażenia HIV.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie i wydanie materiałów na temat HIV i AIDS, jako pakietu edukacyjnego wykorzystywanego do prowadzenia zajęć skierowanych do uczniów, rodziców i nauczycieli;
- 2) przeprowadzenie wśród młodych ludzi zajęć aktywizujących na temat HIV i AIDS, z uwzględnieniem wieku odbiorców oraz przy pełnej współpracy młodzieży, rodziców i kadry pedagogicznej.

Termin realizacji:

do końca 2008 roku.

1.2. Nauczyciele i pedagodzy zostaną przeszkoleni na temat HIV i AIDS oraz będą umieli prowadzić zajęcia z młodzieżą metodami interaktywnymi w celu nauczenia ich umiejętności podejmowania właściwych decyzji, mających na celu ograniczenie zakażenia HIV.

Proponowane działania:

- 1) przygotowanie przez przeszkoloną kadry pedagogiczną i włączenie do programów nauczania, we wszystkich typach szkół, zagadnień dotyczących HIV i AIDS, narkomanii oraz edukacji seksualnej;
- 2) włączenie problematyki HIV i AIDS oraz zagadnień z zakresu zdrowia seksualnego do programów doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Termin realizacji:

do końca 2012 roku.

2. Młodzi ludzie wiedzą o przyczynach i skutkach używania środków psychoaktywnych i posiadają umiejętność podejmowania właściwych decyzji mających na celu unikanie zachowań ryzykownych.

2.1. Młodzież zostanie objęta działaniami mającymi na celu zapobieganie ryzykownym zachowaniom i promowaniu zachowań prozdrowotnych w miejscach spotkań młodzieży, w szczególności w pubach, dyskotekach oraz na festiwalach i koncertach.

Proponowane działania:

opracowanie alternatywnych programów profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży uczestniczącej w wydarzeniach kulturalnych poza terenem szkoły.

Termin realizacji:

do końca 2006 roku.

C. Zapewnienie odpowiedniej jakości i dostępności opieki zdrowotnej w środowisku rodzinnym i pozarodzinnym

Cele

1. Wszystkie kobiety ciężarne powinny mieć zapewniony dostęp do opieki prenatalnej nad płodem.   2. Wszystkie dzieci do 6 roku życia korzystają z opieki zdrowotnej i pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiednio do potrzeb.   3. Wszystkie dzieci w wieku od 7 do 18 lat korzystają z opieki zdrowotnej i pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiednio do potrzeb.

1. Wszystkie kobiety ciężarne powinny mieć zapewniony dostęp do opieki prenatalnej nad płodem.

Termin realizacji:

do końca 2010 roku.

2. Wszystkie dzieci do 6 roku życia korzystają z opieki zdrowotnej i pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiednio do potrzeb.

2.1. Wszystkie dzieci będą miały zapewnioną profilaktyczną opiekę zdrowotną.

Termin realizacji:

do końca 2010 roku.

2.2. Każda gmina zapewni przynajmniej jeden punkt konsultacyjny pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci do 6 roku życia.

Proponowane działanie:

dokonanie zmiany rozporządzenia w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy

psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych oraz rozporządzenia w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, a także ustawy o zakładach opieki zdrowotnej.

Termin realizacji:

do końca 2010 roku.

2.3. Każde dziecko w wieku od urodzenia do 6 roku życia jest poddawane systematycznym badaniom profilaktycznym.

Proponowane działanie:

systematyczny monitoring realizacji badań profilaktycznych.

Termin realizacji:

do końca 2006 roku.

3. Wszystkie dzieci w wieku od 7 do ukończenia 18 roku życia korzystają z opieki zdrowotnej i pomocy psychologiczno - pedagogicznej odpowiednio do potrzeb.

3.1. Wszystkie dzieci w wieku od 7 do ukończenia 18 roku życia mają zapewnioną profilaktyczną opiekę zdrowotną i są poddawane systematycznym profilaktycznym badaniom lekarskim.

3.2. Dzieci, u których w wyniku diagnozy psychologicznej stwierdzono potrzebę prowadzenia działań terapeutycznych, zostaną objęte tymi działaniami.

Proponowane działanie:

- 1) prowadzenie przez każdą poradnię psychologiczno - pedagogiczną działań psychoedukacyjnych i terapeutycznych;
- 2) rozwijanie sieci poradni psychologiczno - pedagogicznych.

Termin realizacji:

do końca 2010 roku.

2. ZAPEWNIENIE ODPOWIEDNIEJ JAKOŚCI EDUKACJI

Priorytety

A. Zapewnienie kadry nauczycielskiej o wysokich kwalifikacjach poprzez podnoszenie jakości kształcenia i doskonalenia nauczycieli oraz utworzenie efektywnego systemu rekrutacji.

B. Utworzenie platformy współpracy rodziców, nauczycieli i uczniów gwarantującej skuteczne współdziałanie.

C. Zapewnienie właściwej bazy merytorycznej i materialnej.

D. Wyrównywanie szans edukacyjnych.

Dostęp do edukacji jest podstawowym prawem człowieka i kluczowym czynnikiem ograniczającym

skalę ubóstwa dzieci, a także promującym demokrację, pokój, tolerancję i rozwój.

Głównymi problemami, jakie zidentyfikowano w tym obszarze, są:

- 1) brak efektywnego systemu rekrutacji do zawodu nauczyciela oraz niewystarczające przygotowanie nauczycieli do wykonywania zawodu;
- 2) brak zrozumienia wagi współdziałania i konieczności tworzenia wspólnej płaszczyzny porozumienia i współpracy przez wszystkich uczestników procesu edukacji (rodziców, nauczycieli i uczniów);
- 3) niedostateczne wyposażenie szkół i placówek działających w systemie oświaty - elementarne braki w podstawowej infrastrukturze technicznej i sanitarnej. Nadal wielu polskich uczniów uczęszcza do przepelnionych, nieprawidłowo oświetlonych i nieodpowiednio wyposażonych klas w szkołach, w których brakuje podręczników, pomocy naukowych i zaplecza technicznego.

Dlatego działania w tym obszarze należy skoncentrować na:

- 1) kształceniu, rekrutacji i doskonaleniu oraz kształceniu ustawicznym nauczycieli;
- 2) współdziałaniu rodziców, nauczycieli i uczniów w procesie edukacji;
- 3) zapewnieniu właściwej bazy merytorycznej i materialnej;
- 4) wyrównywaniu szans edukacyjnych.

Proponowane działania związane z kształceniem i doskonaleniem oraz kształceniem ustawicznym nauczycieli uwzględniają problematykę uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

A. Zapewnienie kadry nauczycielskiej o wysokich kwalifikacjach poprzez podnoszenie jakości kształcenia i doskonalenia nauczycieli oraz utworzenie efektywnego systemu rekrutacji

Cele

1. Podejmowanie programowych, prawnych i administracyjnych działań mających na celu uruchomienie mechanizmu selekcji pozytywnej wśród czynnych zawodowo i nowo przyjmowanych nauczycieli.
2. Modernizacja systemu doskonalenia umożliwiającego nauczycielom systematyczne aktualizowanie i uzupełnianie kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb szkoły i środowiska lokalnego.
3. Opracowanie systemu przygotowania nauczycieli do pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami na każdym etapie edukacyjnym.

1. Podejmowanie programowych, prawnych i administracyjnych działań mających na celu uruchomienie mechanizmu selekcji pozytywnej wśród czynnych zawodowo i nowo przyjmowanych nauczycieli.

1.1. Współdziałanie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu ze szkołami wyższymi na rzecz tworzenia programów i systemu kształcenia przyszłych nauczycieli.

Proponowane działania:

- 1) wdrożenie standardów kształcenia nauczycieli w szkołach wyższych;
- 2) opracowanie programów edukacyjnych dla studentów, uwzględniających przepisy dotyczące *standardów kształcenia nauczycieli*.

Termin realizacji:

lata 2005-2010.

1.2. Podniesienie jakości kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie i wdrożenie koncepcji systemu kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli, z uwzględnieniem nowej koncepcji praktyk jako istotnego składnika kształcenia nauczycieli;
- 2) budowa systemu doradztwa uwzględniającego potrzeby nauczycieli.

Termin realizacji:

do końca 2008 roku.

2. Modernizacja systemu doskonalenia umożliwiającego nauczycielom systematyczne aktualizowanie i uzupełnianie kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb szkoły i środowiska lokalnego.

2.1 Dostosowanie systemu doskonalenia nauczycieli do organizacji systemu oświaty, z uwzględnieniem kompetencji organów sprawujących nadzór pedagogiczny i organów prowadzących szkoły i placówki.

Proponowane działania:

opracowanie systemu oceny kwalifikacji i umiejętności nauczycieli w celu określenia potrzeb w zakresie szkolenia i doskonalenia.

Termin realizacji:

lata 2005-2008.

2.2. Opracowanie systemu merytorycznego wsparcia dla nauczycieli w pracy wychowawczej i dydaktycznej.

Proponowane działania:

wdrożenie systemu merytorycznego wsparcia dla nauczycieli w pracy wychowawczej i dydaktycznej.

Termin realizacji:

lata 2008-2010.

3. Opracowanie systemu przygotowania nauczycieli do pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami na każdym etapie edukacyjnym.

3.1. Opracowanie systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli do potrzeb kształcenia dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie programów edukacyjnych dla studentów studiów przedmiotowych do nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- 2) opracowanie programów edukacyjnych dla studentów kierunku pedagogika specjalna, umożliwiających przygotowanie ich do nauczania określonych przedmiotów w szkołach ogólnodostępnych.

Termin realizacji:

lata 2006-2012.

B. Utworzenie platformy współpracy rodziców, nauczycieli i uczniów gwarantującej skuteczne współdziałanie

Cele

1. Wprowadzenie instytucjonalnej i obligatoryjnej platformy współdziałania rodziców- nauczycieli - uczniów odzwierciedlającej interesy grup (R+N+U).
2. Upowszechnianie szkoły publicznej (rozumianej jako dobro publiczne) reagującej na postulaty lokalne i zabezpieczającej interesy wszystkich grup oraz uwzględniającej uwarunkowania społeczne i środowiskowe wspólnoty lokalnej.
3. Upowszechnianie szkoły otwartej, dobrze zintegrowanej w systemie świadczenia usług w środowisku lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem: szkoły wiejskiej, edukacji mniejszości narodowych i etnicznych, edukacji uchodźców, dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz dzieci objętych edukacją organizowaną w ramach Ochotniczych Hufców Pracy.

1. Wprowadzenie instytucjonalnej i obligatoryjnej platformy współdziałania rodziców- nauczycieli - uczniów odzwierciedlającej interesy grup (R+N+U).

- 1.1. Utworzenie platformy współdziałania w podnoszeniu jakości pracy szkół.
- 1.2. Opracowanie programów edukacji społecznej rodziców, nauczycieli i uczniów.
- 1.3. Utworzenie platformy upowszechniania "dobrej praktyki".
- 1.4. Realizacja wymienionych powyżej programów przez szkoły.

Proponowane działania:

- 1) upowszechnianie programów edukacji społecznej rodziców, nauczycieli i uczniów;
- 2) promowanie dobrych przykładów współdziałania.

Termin realizacji:

lata 2005-2007.

2. Upowszechnianie szkoły publicznej (rozumianej jako dobro publiczne) reagującej na postulaty lokalne i zabezpieczającej interesy wszystkich grup oraz uwzględniającej uwarunkowania społeczne i środowiskowe wspólnoty lokalnej.

- 2.1. Stworzenie i promowanie modelu wykorzystania inicjatyw lokalnych i włączanie szkoły do tych inicjatyw.
- 2.2. Upowszechnianie modelu wykorzystania inicjatyw lokalnych.
- 2.3. Promowanie szkoły zorientowanej na doradztwo zawodowe, reagującej na zmiany na lokalnym, krajowym i europejskim rynku pracy, z uwzględnieniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie programu edukacji środowiskowej z wykorzystaniem możliwości szkoły, rodziców i uczniów;

2) upowszechnianie programów orientacji i poradnictwa edukacyjnego i zawodowego w szkołach oraz placówkach (w szczególności w poradniach psychologiczno- pedagogicznych), z zaangażowaniem rodziców, lokalnych pracodawców oraz organizacji pozarządowych.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

3. Upowszechnianie szkoły otwartej, dobrze zintegrowanej w systemie świadczenia usług w środowisku lokalnym ze szczególnym uwzględnieniem: szkoły wiejskiej, edukacji mniejszości narodowych i etnicznych, edukacji uchodźców, dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz dzieci objętych edukacją organizowaną w ramach Ochotniczych Hufców Pracy.

Proponowane działania:

- 1) realizacja polityki oświatowej wobec mniejszości narodowych i etnicznych - opracowanie, wdrażanie i monitorowanie realizacji strategii edukacyjnych, uwzględniających specyfikę i potrzeby poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce;
- 2) realizacja art. 94 a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329, z późn. zm.) dotyczącego korzystania z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach osób niebędących obywatelami polskimi;
- 3) wspieranie systemu wychowawczego i edukacyjnego państwa zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Nr 99, poz. 1001);
- 4) rozpoznanie zjawiska "wypadania dzieci i młodzieży z systemu edukacji" przed ukończeniem gimnazjum i zdobyciem kwalifikacji zawodowych;
- 5) propagowanie modelu szkoły wspierającej rozwój wszystkich uczniów z lokalnego środowiska niezależnie od doświadczanych przez nich trudności i różnic.

Termin realizacji:

lata 2005-2012.

C. Zapewnienie właściwej bazy merytorycznej i materialnej

Cele

1. Wdrożenie programów edukacyjnych zachowujących wartości narodowe i zarazem odzwierciedlających potrzeby funkcjonowania na rynku europejskim.
2. Uzupełnienie bazy (wyposażenia) uwzględniającej potrzeby środowiska lokalnego i zewnętrznego.
3. Upowszechnianie szkoły poszerzającej horyzonty dziecka, w tym szkoły otwartej dla wszystkich dzieci mieszkających w jej obwodzie (również dzieci z niepełnosprawnościami).

1. Wdrożenie programów edukacyjnych zachowujących wartości narodowe i zarazem odzwierciedlających potrzeby funkcjonowania na rynku europejskim.

1.1. Opracowanie programów edukacyjnych uwzględniających przyszłe potrzeby rozwoju interesów młodego człowieka.

1.2. Upowszechnianie wymienionych powyżej programów w szkołach.

1.3. Utworzenie stałego mechanizmu uzupełniania programów edukacji regionalnej, uwzględniających lokalne postulaty dostosowane do Unii Europejskiej.

Proponowane działania:

Opracowanie programów na rzecz:

- 1) wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży (w szczególności ze środowisk wiejskich), w tym edukacja w ramach Ochotniczych Hufców Pracy;
- 2) kształtowania rozwoju edukacyjnego i zawodowego młodzieży oraz wypracowania w nich umiejętności sprzyjających planowaniu kariery.

Termin realizacji:

lata 2004-2005.

2. Uzupełnienie bazy (wyposażenia) uwzględniającej potrzeby środowiska lokalnego i zewnętrznego.

2.1. Wyposażenie szkół i placówek działających w systemie oświaty w środki techniczne do kształcenia na odległość.

2.2. Wdrożenie programów kształcenia na odległość dla nauczycieli.

2.3. Opracowanie programów kształcenia na odległość dla uczniów i upowszechnienie dostępu dzieci wiejskich do Internetu oraz wykształcenie umiejętności posługiwania się dostępną informacją.

2.4. Wyposażenie wszystkich publicznych poradni psychologiczno - pedagogicznych w sprzęt techniczny wspomagający realizację ich zadań.

Proponowane działania:

- 1) zakup sprzętu odpowiednio do potrzeb;
- 2) przeprowadzenie kursów na odległość dla nauczycieli według opracowanych programów.

Termin realizacji:

lata 2005-2012.

3. Upowszechnianie szkoły poszerzającej horyzonty dziecka, w tym szkoły otwartej dla wszystkich dzieci mieszkających w jej obwodzie (również dzieci z niepełnosprawnościami).

3.1. Utworzenie lokalnych rad edukacyjnych w celu opracowania systemu wychowawczego z wykorzystaniem partnerów lokalnych (jednostka samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, Domy Kultury).

3.2. Wypracowanie przykładowych programów zajęć pozalekcyjnych i zwiększanie ich oferty.

3.3. Wypromowanie modelu szkoły wykorzystującej zasoby środowiska lokalnego.

Proponowane działania:

- 1) upowszechnianie programów zajęć pozalekcyjnych;
- 2) stworzenie platformy prezentacji szkół wykorzystujących potencjał środowiska lokalnego;
- 3) dofinansowanie inwestycji, modernizacji i remontów szkół wiejskich oraz doposażenia gimnazjów;
- 4) pozyskiwanie kadry nauczycielskiej do szkół wiejskich.

Termin realizacji:

lata 2005-2012.

D. Wyrównywanie szans edukacyjnych

Realizacja wszystkich celów i zadań w priorytetach: A, B i C zapewnia wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów.

Cele

1. Wzrost powszechnej dostępności do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz rocznego przygotowania przedszkolnego dla wszystkich dzieci, w szczególności dla dzieci wiejskich, dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz mniejszości narodowych.
2. Poprawienie warunków dostępności do szkół ogólnodostępnych dla uczniów niepełnosprawnych, poprzez umożliwienie nauczycielom uzyskania przygotowania z zakresu specjalnych potrzeb edukacyjnych.
3. Ułatwienie dostępu do edukacji dzieciom i młodzieży z rodzin niezamożnych, zwłaszcza dzieciom z rodzin zamieszkałych na wsiach i w małych miasteczkach.

1. Wzrost powszechnej dostępności do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz rocznego przygotowania przedszkolnego dla wszystkich dzieci, w szczególności dla dzieci wiejskich, dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz mniejszości narodowych.

2. Poprawienie warunków dostępności do szkół ogólnodostępnych dla uczniów niepełnosprawnych, poprzez umożliwienie nauczycielom uzyskania przygotowania z zakresu specjalnych potrzeb edukacyjnych.

3. Ułatwienie dostępu do edukacji dzieciom i młodzieży z rodzin niezamożnych, zwłaszcza dzieciom z rodzin zamieszkałych na wsiach i w małych miasteczkach.

Proponowane działania:

- 1) programy wspomagania rozwoju małego dziecka;
- 2) realizowanie obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci sześciolletnich do podjęcia nauki szkolnej;
- 3) tworzenie warunków do zwiększania liczby zajęć pozalekcyjnych, w tym różnych form pomocy psychologiczno - pedagogicznej, zwłaszcza orientacji i poradnictwa zawodowego;
- 4) wyposażenie każdej szkoły w porównywalne środki edukacyjne i pomoce dydaktyczne, w tym także w pracownie komputerowe, programy komputerowe i zapewnienie dostępu do Internetu;
- 5) utworzenie bibliotek i mediotek we wszystkich szkołach;
- 6) przeprowadzenie obowiązkowego przeszkolenia nauczycieli wspomagających nauczanie w klasach integracyjnych i ogólnodostępnych w zakresie kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- 7) stworzenie systemu usług wspierających proces edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- 8) kontynuowanie w systemie świadczeń rodzinnych realizowania świadczeń o charakterze

proedukacyjnym adresowanych do wszystkich średniozamożnych rodzin z dziećmi na utrzymaniu (dodatki do zasiłku rodzinnego z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego, z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania, z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego).

Termin realizacji:

lata 2005-2012.

3. POMOC I WSPARCIE DLA RODZINY

Priorytety

A. Opracowanie zintegrowanego systemu pomocy rodzinie.

B. Przeciwdziałanie ubóstwu rodzin.

C. Upowszechnianie i popularyzowanie wiedzy oraz kształcenie umiejętności potrzebnych do pełnienia ról w rodzinie.

W Polsce opiekę nad dzieckiem gwarantują odpowiednie postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie państwo jest zobowiązane do opieki i wspomagania rodziny jako podstawowej komórki społecznej, gdzie dobro dziecka stawiane jest zawsze na pierwszym miejscu.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.) oparta jest o:

- 1) kryterium dochodowe, warunkujące dostęp do świadczeń, ustalone w badaniach naukowych;
- 2) katalog świadczeń uwzględniających zadania rodzin w poszczególnych fazach rozwoju rodziny (zasiłek rodzinny i szereg specjalnych dodatków oraz świadczenia opiekuńcze);
- 3) organizację przyznawania świadczeń w sposób, który zapewni ich dostępność na poziomie gminy, w której zamieszkuje dana rodzina;
- 4) dodatki do zasiłku rodzinnego dotyczące następujących tytułów: urodzenie dziecka, opieka nad dzieckiem w czasie urlopu wychowawczego, samotne wychowywanie dziecka, w tym samotne wychowywanie dziecka przez osobę, która wyczerpała prawo do zasiłku dla bezrobotnych, kształcenie i rehabilitacja dziecka niepełnosprawnego, rozpoczęcie roku szkolnego, podjęcie przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania (dofinansowanie pobytu w internacie, bursie i na stacji lub dofinansowanie wydatków na dojazdy do szkoły).

Za najważniejsze zadanie w obszarze dotyczącym pomocy i wsparcia dla rodziny uznano przeciwdziałanie szybkiej pauperyzacji polskich rodzin, gdyż ubóstwo najboleśniej dotyka dzieci. Według diagnozy *Ogólnopolskiego Szczytu w Sprawach Dzieci*:

- 1) swoją sytuację materialną jako złą i bardzo złą ocenia prawie 34% rodzin z dziećmi do 24 roku życia pozostającymi na ich utrzymaniu;
- 2) dzieci do 14 roku życia stanowią ponad 30% ludności żyjącej w niedostatku;
- 3) wiek Polaka jest negatywnie skorelowany z ubóstwem; wyższym od przeciętnego odsetkiem osób ubogich odznaczają się rodziny ludzi młodych;
- 4) minimum socjalnego nie osiąga około 63% rodzin z trojgiem dzieci oraz około 90% z czworgiem i większą liczbą dzieci.

Zjawisku utrwalonej nędzy i utrwalonego bezrobocia towarzyszy zawsze bardzo niski poziom wykształcenia rodziców. Wspomaganie prorodzinnej edukacji wymaga stałej współpracy organów państwowych, samorządowych, kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji pozarządowych. Dlatego też jako jeden z priorytetów wyznaczono upowszechnienie wiedzy i kształcenie umiejętności potrzebnych do pełnienia ról w rodzinie.

W myśl zasady pomocniczości państwo powinno wspierać rodzinę, podejmując wszechstronną pomoc w ramach prorodzinnej polityki społecznej i przestrzegać ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych.

Konwencja o Prawach Dziecka określa zasadę nadrzędności kryterium dobra dziecka:

1) art. 3 ust. 1 powyższej Konwencji stanowi, że "We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesu dziecka.";

2) art. 19 powyższej Konwencji zobowiązuje państwo do podejmowania wszelkich właściwych kroków w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej, psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób sprawujących opiekę nad dzieckiem;

3) Europejska Karta Społeczna, część I - pkt 16 podkreśla, że Rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa ma prawo do odpowiedniej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.

Istotne więc są wszystkie działania zmierzające w kierunku tworzenia zintegrowanego systemu pomocy rodzinie w sytuacjach kryzysowych.

A. Opracowanie zintegrowanego systemu pomocy rodzinie.

Cele

1. Funkcjonowanie na poziomie powiatu instytucji, która ma pełną informację o możliwościach pomocy rodzinie oraz wysokowyzkwalifikowaną kadrę specjalistów świadczących pomoc rodzinie w sytuacjach kryzysowych (w oparciu o istniejące struktury).
2. Zwiększenie dostępności rodziców, opiekunów i dzieci do instytucji świadczących pomoc rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem rodziców samotnie wychowujących dzieci.

1. Funkcjonowanie na poziomie powiatu instytucji, która ma pełną informację o możliwościach pomocy rodzinie oraz wysokowyzkwalifikowaną kadrę specjalistów świadczących pomoc rodzinie w sytuacjach kryzysowych (w oparciu o istniejące struktury).

1.1. Wszystkie Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie stworzą pełny spis instytucji oferujących pomoc rodzinie.

1.2. Każdy mieszkaniec powiatu wie skąd uzyskać informacje na temat pomocy świadczonej rodzinie w sytuacjach kryzysowych.

1.3. Każdy pracownik organizacji zajmującej się pomocą rodzinie uczestniczy co najmniej raz na trzy lata w formie doskonalenia jego kwalifikacji i aktualizacji jego wiedzy.

Każdy pracownik instytucji zna standardy swojej pracy.

Proponowane działania:

- 1) tworzenie i aktualizacja spisu instytucji oferujących pomoc rodzinie w ramach Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie;
- 2) organizowanie szkoleń dla pracowników Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie;
- 3) rozwijanie działań interwencyjnych, realizowanych przez Ochotnicze Hufce Pracy w ramach Ośrodków Profilaktyki i Interwencji Społecznej oraz Punktów Interwencji Kryzysowej.

Termin realizacji:

do końca 2006 roku.

2. Zwiększenie dostępności rodziców, opiekunów i dzieci do instytucji świadczących pomoc rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem rodziców samotnie wychowujących dzieci.

2.1. Zwiększenie adekwatności systemu interwencji kryzysowej podejmowanej w środowisku lokalnym do potrzeb tego środowiska.

2.2. Tworzenie lokalnej diagnozy poprzez wskazanie obszarów wymagających interwencji kryzysowej.

2.3. Zmniejszenie liczby sytuacji kryzysowych.

Proponowane działania:

- 1) organizowanie lokalnych kampanii informacyjnych;
- 2) stworzenie stałego dostępu do informacji.

Termin realizacji:

do końca 2006 roku.

B. Przeciwdziałanie ubóstwu rodzin

Cele

1. Zmniejszanie różnic w standardzie materialnym rodzin, zwłaszcza wychowujących dziecko niepełnosprawne, rodzin niepełnych i rodzin wielodzietnych.
2. Zmniejszenie liczby rodzin żyjących poniżej progu wsparcia dochodowego rodzin przez objęcie ich nowym systemem świadczeń rodzinnych.
3. Wspieranie zatrudnienia członków rodzin będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

1. Zmniejszanie różnic w standardzie materialnym rodzin, zwłaszcza wychowujących dziecko niepełnosprawne, rodzin niepełnych i rodzin wielodzietnych.

1.1. Wsparcie niezamożnych rodzin poprzez system świadczeń rodzinnych.

2. Zmniejszenie liczby rodzin żyjących poniżej progu wsparcia dochodowego rodzin przez objęcie ich nowym systemem świadczeń rodzinnych.

2.1. Dostarczenie brakujących świadczeń i wsparcia dzieciom w sytuacjach, w których nie jest w stanie zabezpieczyć ich rodzina.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie programów dla sędziów rodzinnych, kuratorów sądowych, nauczycieli

i pracowników pomocy społecznej uświadamiających konsekwencje kierowania dzieci do placówek opieki całkowitej;

2) wypromowanie alternatywnych rozwiązań zapobiegających umieszczeniu dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;

3) utrzymanie pracy placówek opieki całkowitej z rodzinami biologicznymi w celu reintegracji;

4) diagnozowanie potrzeb dziecka, współpraca z rodziną, kierowanie do określonych form pomocy;

5) dostosowanie oferty pomocy do zdiagnozowanych potrzeb rodziny;

6) zharmonizowanie działań wszystkich funkcjonujących podmiotów - odpowiedzialnych za przyjmowanie sygnałów o sytuacji kryzysowej rodzin, konstruowanie scenariuszy pomocy i zawieranie kontraktu z rodziną;

7) wdrożenie nowego systemu świadczeń rodzinnych, który jest istotnym wsparciem rodzin wielodzietnych wychowujących dziecko niepełnosprawne oraz rodzin niepełnych.

Termin realizacji:

do końca 2005 roku.

3. Wspieranie zatrudnienia członków rodzin będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

3.1. Stworzenie preferencji w ofercie pracy dla członków rodzin, w których żaden z członków nie pracuje zawodowo.

3.2. Edukowanie młodzieży zamieszkującej w regionach strukturalnego bezrobocia lub regionach zagrożonych bezrobociem do samodzielnego podejmowania aktywności na rynku pracy po osiągnięciu dojrzałości.

3.3. Kształcenie zawodowe dostosowane do zmieniającego się rynku pracy.

3.4. Prowadzenie programów obejmujących wszystkich bezrobotnych w celu utrzymania ich gotowości do szukania i podejmowania pracy.

Proponowane działania:

1) promowanie koncepcji wolontariatu i przedsiębiorczości przez szkolną aktywność samorządową;

2) dostarczenie programów przeciwdziałania strukturalnemu bezrobociu;

3) zharmonizowanie lokalnej oferty edukacyjnej z potrzebami lokalnego rynku pracy.

4) opracowanie i wdrożenie instrumentów rynku pracy adresowanych do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy i wychowujących dzieci, takich jak:

- zatrudnienie wspierane,

- refundacja kosztów opieki nad dzieckiem do lat 7, osobom bezrobotnym samotnie wychowującym dzieci, które podejmują zatrudnienie, szkolenie lub inną formę aktywizacji zawodowej,

- zatrudnienie socjalne;

5) opracowywanie i wdrażanie projektów współfinansowanych z funduszy unijnych, adresowanych do członków rodzin będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy i wychowujących dzieci.

Termin realizacji:

do końca 2006 roku.

C. Upowszechnianie i popularyzowanie wiedzy oraz kształcenie umiejętności potrzebnych do

pełnienia ról w rodzinie

Cele

1. Zwiększenie wiedzy i umiejętności rodziców dotyczących prawidłowego rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka, jego potrzeb i relacji w rodzinie.
2. Zwiększenie wiedzy i umiejętności dzieci dotyczących prawidłowych relacji w rodzinie.
3. Przekonanie rodziców o potrzebie pogłębiania wiedzy i umiejętności niezbędnych do prawidłowej opieki nad dzieckiem oraz wyznaczających zakres ich obowiązków.

1. Zwiększenie wiedzy i umiejętności rodziców dotyczących prawidłowego rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka, jego potrzeb i relacji w rodzinie.

1.1. Opracowanie zestawu podstawowych informacji dla rodziców na temat podstawowych potrzeb dziecka i umiejętności wychowawczych.

1.2. Do rodziców dotrą informacje z zakresu rozwoju psychicznego i fizycznego dzieci oraz potrzeb i relacji w rodzinie (informacje dostosowane do wieku dzieci).

1.3. Rodzice wezmą udział w szkoleniach warsztatowych lub innych formach zajęć na temat rozwoju psychicznego i fizycznego dzieci oraz potrzeb i relacji w rodzinie (dostosowane do wieku dziecka).

Proponowane działania:

- 1) sformułowanie zestawu informacji dla rodziców o podstawowych potrzebach i umiejętnościach wychowawczych;
- 2) organizacja szkoleń warsztatowych;
- 3) sporządzanie diagnoz środowisk lokalnych.

Termin realizacji:

do końca 2006 roku.

2. Zwiększenie wiedzy i umiejętności dzieci dotyczących prawidłowych relacji w rodzinie.

2.1. Sformułowanie programu promującego prawa dziecka.

2.2. Udział w programach profilaktyki dzieci ze zdiagnozowanych środowisk zagrożonych (w oparciu o lokalne diagnozy potrzeb).

Proponowane działania:

- 1) opracowanie programów promujących prawa dziecka - dla dorosłych i dzieci;
- 2) wybór i prowadzenie programów profilaktycznych.

Termin realizacji:

do końca 2005 roku.

3. Przekonanie rodziców o potrzebie pogłębiania wiedzy i umiejętności niezbędnych do prawidłowej opieki nad dzieckiem oraz wyznaczających zakres ich obowiązków.

Proponowane działania:

- 1) opracowanie programów promujących prawa dziecka - dla dorosłych;

- 2) organizacja warsztatów i szkoleń;
- 3) edukacja rodziców w zakresie pracy dzieci i wynikających z tego zagrożeń dla ich zdrowia i życia ze szczególnym uwzględnieniem wypadków dzieci wiejskich mających miejsce w okresie żniw i prac rolnych.

Termin realizacji:

do końca 2005 roku.

4. OCHRONA PRZED MOLESTOWANIEM, WYKORZYSTYWANIEM I PRZEMOCĄ

Priorytety

- A. *Podnoszenie świadomości społecznej i prawnej.*
- B. *Przeciwdziałanie bezradności w wychowaniu i dysfunkcjom w rodzinie.*
- C. *Usprawnienie systemu prawnego.*
- D. *Wykorzystanie środków masowego przekazu w walce z przemocą.*
- E. *Doskonalenie instytucjonalnego systemu reagowania na przemoc wobec dzieci.*

Dzieci są narażone na wiele rodzajów przemocy: przemoc w rodzinie, przemoc instytucjonalną, przemoc rówieśniczą i przemoc medialną. Różne formy przemocy, które dotyczą dzieci w Polsce - przemoc fizyczna, psychiczna, seksualna i zaniedbanie - wymagają szerokiego i kompleksowego działania.

Główne problemy w tym obszarze to:

- 1) brak ochrony ofiary przemocy przed jej sprawcą;
- 2) brak działań resocjalizacyjnych wobec sprawcy;
- 3) brak kompleksowej pracy z rodziną i terapii systemowej;
- 4) brak edukacji antyprzemocowej;
- 5) brak systemu informacji o sprawcach przemocy wobec dzieci.

Zmiany, jakie należy przeprowadzić, powinny być skierowane na:

- 1) podniesienie świadomości społecznej i prawnej;
- 2) przeciwdziałanie bezradności w wychowaniu i dysfunkcjom w rodzinie;
- 3) usprawnianie systemu prawnego;
- 4) wykorzystanie środków masowego przekazu w walce z przemocą;
- 5) doskonalenie instytucjonalnego systemu reagowania na przemoc wobec dzieci.

A. Podnoszenie świadomości społecznej i prawnej

Cele

1. Powszechność reagowania na akty przemocy wobec dzieci w:

- 1) rodzinie;
- 2) instytucjach;
- 3) środowisku społecznym.

2. Powszechne przekonanie w społeczeństwie o konieczności ochrony dziecka przed przemocą, reagowania na przemoc oraz nieuchronności kary dla sprawcy czynu.

1. Powszechność reagowania na akty przemocy wobec dzieci w:

- 1) rodzinie;**
- 2) instytucjach;**
- 3) środowisku społecznym.**

1.1. Akceptacja i realizacja przez dorosłych Polaków prospołecznych wzorów zachowań w środowisku rodzinnym i społecznym.

1.2. Powszechna wiedza wśród dorosłych Polaków o instytucjach udzielających pomocy dzieciom - ofiarom przemocy.

1.3. Uczestnictwo pracowników organizacji i instytucji zaangażowanych w pracę z dziećmi w szkoleniach poruszających zagadnienia przemocy wobec dzieci.

Proponowane działania:

- 1) prowadzenie długofalowych działań informacyjno - edukacyjnych adresowanych do ogółu społeczeństwa oraz grup profesjonalnie zaangażowanych w pracę z dziećmi i pracowników samorządów lokalnych;
- 2) rozpowszechnianie ulotek, publikacji i wydawnictw, spotów i programów telewizyjnych, audycji radiowych i wydawnictw dotyczących problematyki ochrony dziecka przed przemocą;
- 3) prowadzenie szkoleń, treningów, warsztatów dotyczących problematyki ochrony dziecka przed przemocą;
- 4) uruchomienie "Gorącej linii" (w czasie emisji programów edukacyjnych dotyczących pomocy dzieciom krzywdzonym);
- 5) upowszechnianie informacji o placówkach udzielających pomocy (specjalistycznych, oświatowo - wychowawczych, środowiskowych i innych);
- 6) wprowadzenie problematyki ochrony dziecka przed molestowaniem, wykorzystywaniem i przemocą do systemu kształcenia i doskonalenia nauczycieli (różne grupy zawodowe).

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

2. Powszechne przekonanie w społeczeństwie o konieczności ochrony dziecka przed przemocą, reagowania na przemoc oraz nieuchronności kary dla sprawcy czynu.

- 2.1.** Świadomość zagrożeń przemocy wobec dzieci i konsekwencji prawnych wśród dorosłych Polaków.
- 2.2.** Tworzenie lokalnych koalicji zajmujących się ochroną dzieci przed przemocą.

2.3. Wzbogacenie wiedzy - pracowników organizacji i instytucji zaangażowanych w pracę z dziećmi - o nieprawidłowościach w zachowaniu otoczenia dziecka oraz kontroli tych zachowań.

Proponowane działania:

- 1) uaktywnienie środowisk lokalnych i sąsiedzkich, włączenie do pracy kościołów i związków wyznaniowych (lokalna koalicja);
- 2) kampanie medialne (społeczne);
- 3) wprowadzenie do przedszkoli, szkół, służb medycznych - programów profilaktyczno-
-edukacyjnych;
- 4) upowszechnianie wiedzy o ochronie osób zgłaszających przemoc;
- 5) wprowadzenie do podstawy programowej kształcenia ogólnego treści dotyczących przemocy.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

B. Przeciwdziałanie bezradności w wychowaniu i dysfunkcjom w rodzinie

Cele

1. Powszechna znajomość i przestrzeganie praw dziecka w rodzinie.
2. Upowszechnienie wiedzy dotyczącej systemu pomocy dla rodzin w kryzysie.

1. Powszechna znajomość i przestrzeganie praw dziecka w rodzinie.

1.1. Znajomość podstawowych praw dziecka przez rodziców.

Proponowane działania:

szeroko pojęta edukacja w zakresie ochrony praw dziecka i skutków ich nieprzestrzegania, której adresatami są: rodzice, nauczyciele, pedagodzy, pracownicy socjalni, pracownicy sądów, samorządów lokalnych, policja, duchowieństwo, inne osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

2. Upowszechnienie wiedzy dotyczącej systemu pomocy dla rodzin w kryzysie.

2.1. Opracowanie systemu rejestrowania przypadków naruszeń praw dziecka.

2.2. Stworzenie lokalnych programów współpracy centrów pomocy rodzinie z innymi instytucjami i organizacjami zajmującymi się ochroną praw dziecka.

Proponowane działania:

- 1) statystyczne opracowanie systemu rejestrowania przypadków naruszeń praw dziecka;
- 2) stworzenie lokalnych programów rekrutacji wolontariuszy; aktywizacja wolontariatu w dziedzinie wsparcia i pomocy dla rodzin w kryzysie;
- 3) podniesienie jakości pracy centrów pomocy rodzinie (wzmocnienie merytoryczne kadr tych placówek, realizacja zadań zgodnie z założeniami określonymi dla tych placówek, współdziałanie z Ośrodkami Pomocy Społecznej, szkołami, policją, organizacjami pozarządowymi i instytucjami

odpowiedzialnymi za sprawy związane z pomocą dziecku i rodzinie);

4) przeprowadzenie lokalnego rozpoznania skali problemu;

5) aktywizacja instytucji pomocowych w informowaniu o własnej działalności;

6) opracowanie programu popularyzacji nowatorskich, efektywnych programów lokalnych, możliwych do powielenia w innych środowiskach (wymiana doświadczeń).

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

C. Usprawnienie systemu prawnego

Cel

Stworzenie prawnych gwarancji ochrony dzieci przed przemocą i wykorzystywaniem seksualnym.

1.1. Zapewnienie zgodności obowiązujących aktów prawnych ze standardami międzynarodowymi.

1.2. Powstanie spójnych i kompletnych regulacji prawnych, zapewniających prawne podstawy ochrony dzieci przed przemocą.

1.3. Stworzenie systemu monitorowania prawa celem wprowadzania korekt i rekomendacji.

Proponowane działania:

1) dokonanie przeglądu prawa pod kątem :

a) błędnych i wadliwych przepisów lub przepisów wzajemnie sprzecznych;

b) zgodności ze standardami międzynarodowych konwencji, rekomendacjami, zaleceniami, programami społecznymi instytucji międzynarodowych (Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, Rady Europy);

2) inicjowanie koniecznych zmian w przepisach chroniących dzieci przed przemocą.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

D. Wykorzystanie środków masowego przekazu w walce z przemocą

Cele

1. Zmniejszenie obecności przemocy w mediach.

2. Wzmocnienie prospołecznych wzorców i norm zachowań w mass mediach.

1. Zmniejszenie obecności przemocy w mediach.

1.1 Porozumienie między największymi nadawcami telewizyjnymi, dotyczące zwiększenia obecności programów propagujących postawy społecznie akceptowane.

Proponowane działanie:

powołanie zespołu do opracowania porozumienia między nadawcami, wydawcami medialnymi w zakresie: kształtowania programów, doboru treści i informowania o nich

społeczeństwa.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

2. Wzmocnienie prospołecznych wzorców i norm zachowań w mass mediach.

2.1. Objęcie uczniów szkół podstawowych i gimnazjów szkolnymi programami edukacyjnymi kształtującymi umiejętność dokonywania wyborów i sposobów korzystania z treści prezentowanych w mediach.

Proponowane działania:

- 1) ustalenie z publicznymi nadawcami zasad dotyczących pory emisji programów edukacyjnych;
- 2) opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych dzieci w zakresie umiejętności dokonywania wyborów i sposobów korzystania z treści prezentowanych w mediach;
- 3) optymalizacja korzystania ze środków masowego przekazu przez instytucje opieki nad dzieckiem;
- 4) wspieranie inicjatyw obywatelskich w zakresie uregulowania zakazu upowszechniania w mediach treści związanych z przemocą i zachowaniami aspołecznymi (telewizja, wydawnictwa, reklamy, gry);
- 5) stworzenie grupy lobbingowej mającej wpływ na rodzaje emitowanych programów telewizyjnych i treści zawarte w wydawnictwach adresowanych do dzieci i młodzieży.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

E. Doskonalenie instytucjonalnego systemu reagowania na przemoc wobec dzieci

Cele

1. Stworzenie systemu reagowania w sytuacjach kryzysowych i patologicznych.   2. Stworzenie systemu opieki i leczenia ofiar oraz sprawców.

1. Stworzenie systemu reagowania w sytuacjach kryzysowych i patologicznych

1.1. Współpraca lokalnych instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy.

Proponowane działanie:

opracowanie i wdrożenie zintegrowanych procedur postępowania w sytuacjach kryzysowych i patologicznych.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

2. Stworzenie systemu opieki i leczenia ofiar oraz sprawców.

2.1. Zapewnienie ofierze przemocy:

- 1) bezpłatnej pomocy psychologicznej, medycznej, socjalnej i prawnej;

2) wsparcia psychologicznego w procesie karnym.

2.2. Objęcie sprawcy przemocy działaniem resocjalizacyjno - terapeutycznym.

Proponowane działania:

- 1) stworzenie programów eliminowania długotrwałych skutków kryzysu (dla ofiary);
- 2) ujednoczenie procedur działania instytucji powołanych do udzielania pomocy ofiarom przemocy;
- 3) stworzenie bazy danych (ogólnopolskiej i lokalnych) na temat instytucji udzielających specjalistycznej pomocy;
- 4) stworzenie systemu permanentnego doskonalenia kadry placówek powołanych do udzielania pomocy ofiarom i sprawcom przemocy;
- 5) przygotowanie kadry do działań terapeutycznych ze sprawcami przemocy;
- 6) prowadzenie działań obejmujących pracę terapeutyczną ze sprawcą przemocy.

Termin realizacji:

lata 2005-2006.

ANEKS

DZIAŁANIA NA RZECZ DZIECI W STRATEGIACH I PROGRAMACH RZĄDOWYCH

Polityka wobec dzieci powinna być spójna z rządowymi strategiami, które w swoich planach obejmują również działania na rzecz dzieci.

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci" jest pierwszą strategią narodową na rzecz dzieci opracowaną w wyniku przyjęcia międzynarodowego dokumentu "Świat przyjazny dzieciom", który wyznacza cele i kierunki działań. Należy jednak podkreślić, że istnieją (są opracowane i wdrożone) strategie oraz programy, w zakresie których została ujęta problematyka dzieci i młodzieży do 18 roku życia. Cele i zadania wyznaczone w programach i strategiach, a dotyczące dzieci i młodzieży są spójne z założeniami *Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 "Polska dla Dzieci"*, a jednocześnie stanowią uzupełnienie szczegółowej problematyki.

Wszystkie działania zaplanowane w istniejących już i opracowywanych programach zmierzają do poprawy losu dzieci i zapewnienia im godziwych warunków życia.

W opracowanych strategiach i programach pojawia się troska o rozwój młodego pokolenia Polaków, który zapewnia się w aspekcie rozwoju kształcenia, rozwoju sportu, działaniach na rzecz kobiet oraz rozwoju młodzieży. Za istotne w tym zakresie uznaje się:

1. **Strategię rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010** - opracowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, przyjętą przez Radę Ministrów w dniu 8 lipca 2003 r.;
2. **Strategię rozwoju sportu w Polsce do roku 2012 - cele i zadania** - opracowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, przyjętą przez Radę Ministrów w lutym 2003 r.;
3. **Strategię Państwa dla Młodzieży na lata 2003 - 2012** - opracowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, przyjętą przez Radę Ministrów w sierpniu 2003 r.;
4. **Krajowy Program Działań na rzecz Kobiet - II etap na lata 2003-2005** - opracowany przez Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, przyjęty przez Radę Ministrów 19 sierpnia 2003 r.

oraz programy:

1. **Program Wyrównywania Warunków Startu Szkolnego Uczniów "Wyprawka szkolna";**
2. **Program Wyrównywania Szans Edukacyjnych Uczniów Wiejskich;**
3. **Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości Wśród Dzieci i Młodzieży;**
4. **Program Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli - Bezpieczna Polska.**

Ad. I.

Program Wyrównywania Warunków Startu Szkolnego Uczniów "Wyprawka szkolna".

Celem Programu jest wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów podejmujących naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej.

W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się dzieci z rodzin dotkniętych bezrobociem oraz dzieci wiejskie z terenów popegeerowskich, dla których ubóstwo staje się rzeczywistą barierą edukacyjną. Zapewnienie tym grupom dzieci pomocy umożliwiającej podejmowanie nauki jest zadaniem nabierającym coraz większego znaczenia.

Zakłada się, że realizacja Programu przyczyni się do wyrównania szans edukacyjnych pierwszoklasistów z rodzin najbardziej potrzebujących, a ponadto odciąży budżet tych rodzin.

W ciągu dwóch lat trwania Programu w podręczniki szkolne zaopatrzonych zostało blisko 280 tysięcy pierwszoklasistów. Program spotkał się z ogromnym zainteresowaniem i aprobatą społeczną. Do Programu na pełnych zasadach partnerstwa zostały włączone wszystkie gminy i szkoły podstawowe. Skuteczny okazał się bezpośredni tryb współpracy resortów edukacji i pomocy społecznej, który pozwolił na kwalifikowanie do udzielenia pomocy tych uczniów, którzy takiej pomocy realnie potrzebowali.

Dzięki zrozumieniu rangi Programu przez wydawców podręczników szkolnych udało się uzyskać korzystne ceny na zakup podręczników dla uczniów objętych programem "Wyprawka szkolna", które sięgały nawet 50% cen detalicznych. Nie mniej ważna była współpraca z Poczta Polska, która w 2002 roku zwolniła z opłat 30 tysięcy paczek z podręcznikami, zaś w 2003 r. aż 35 tysięcy paczek oraz pozwoliła na ich wysyłkę w uproszczonej formie.

Przyjęcie Uchwałą Rady Ministrów Rządowego Programu Wyrównywania Warunków Startu Szkolnego Uczniów w 2004 r. "Wyprawka Szkolna" pozwoli na zaspokojenie najpilniejszych potrzeb w zakresie podręczników szkolnych około 114 tysięcy uczniów klas pierwszych szkoły podstawowej w roku szkolnym 2004 / 2005.

Ad. II

Program Wyrównywania Szans Edukacyjnych Uczniów Wiejskich.

Od września 2000 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu realizuje także *Program Wyrównywania Szans Edukacyjnych Uczniów Wiejskich*. Środki finansowe na pomoc stypendialną dla uczniów z rodzin najuboższych ujmowane są w części oświatowej subwencji ogólnej (od 2001 roku). W związku z niekorzystną sytuacją finansową jednostki samorządu terytorialnego prowadzące szkoły znacznie ograniczyły środki przeznaczone na pomoc stypendialną dla uczniów. Szczególnie trudna stała się sytuacja uczniów wiejskich z rodzin najuboższych, podejmujących naukę na wyższych poziomach edukacji, co powoduje wyższe koszty edukacji (dojazdy, posiłki, bursy itp.) Ze względu na brak środków finansowych młodzież ta dążyła do jak najszybszego usamodzielnienia, rezygnując z podejmowania nauki w szkołach umożliwiających uzyskanie świadectwa dojrzałości.

Stało się konieczne wyrównanie szans dostępu do edukacji uczniów wiejskich, poprzez udzielenie tej grupie uczniów rzeczywistej, skutecznej pomocy w pokonywaniu barier edukacyjnych, utrudniających przechodzenie na wyższe etapy kształcenia i umożliwienie pokonania materialnej bariery dostępności do kształcenia na wyższym poziomie.

Pomoc dla tej grupy młodzieży powinna jednocześnie stanowić narzędzie aktywizacji edukacyjnej i społecznej, a tym samym wpływać na poprawę ich funkcjonowania na rynku pracy.

Celem takiej pomocy jest :

- zapewnienie możliwie wyrównanych szans edukacyjnych uczniom wiejskim,
- łagodzenie dysproporcji w warunkach materialnych,
- tworzenie możliwości kontynuowania nauki i zdobycia wybranego zawodu.

W ramach wyrównywania szans edukacyjnych uczniów z terenów wiejskich realizowana jest pomoc materialna w formie:

- stypendium socjalnego dla uczniów szkół, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości, pochodzących ze środowiska wiejskiego (zameldowanych na stałe na terenach wiejskich),
- całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów zakwaterowania w bursie lub internacie,
- całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów posiłków w stołówce szkoły, internatu lub prowadzonej przez inny podmiot.

W zależności od sytuacji ucznia może on otrzymać jedno lub kilka świadczeń, na tyle znacząco wpływających na jego sytuację materialną, aby umożliwić mu pokonanie materialnej bariery dostępności do kształcenia na wyższym poziomie.

Stypendia te są finansowane z rezerwy celowej budżetu państwa. Pomimo trudnej sytuacji budżetu praktycznie w niezmienionej wysokości utrzymywana jest wysokość środków finansowych na ten cel. Została ona w 2002 r. zwiększona do kwoty 73.384 tysięcy zł (z 64.586 tysięcy w 2001 r.), a w roku 2003 wyniosła 70.700 tysięcy zł.

Poza udzieleniem pomocy materialnej, umożliwiającej kontynuowanie edukacji, celem wprowadzenia takiej formy stypendium jest motywowanie młodzieży wiejskiej do podejmowania nauki w szkołach, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości, a w perspektywie podejmowanie studiów wyższych. W skali kraju rocznie z takiego stypendium korzysta ok. 100 000 uczniów wiejskich. .

Edukacyjny system pomocy stypendialnej dla uczniów wiejskich ze szkół, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości, został zgłoszony jako jeden z projektów działań współfinansowanych z funduszy strukturalnych. Został zaakceptowany jako priorytet finansowany w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, jako działanie 2.2. Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Na to działanie zostanie przeznaczone w latach 2004-2006 łącznie 103 mln. euro.

Współfinansowanie krajowe dla tego działania zapewnia Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu ze środków rezerwy budżetowej. Wykorzystanie funduszy strukturalnych na działania zwiększające szanse edukacyjne młodzieży z terenów wiejskich pozwoli na rozszerzenie zasięgu tej formy pomocy.

Ad. III

Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości Wśród Dzieci i Młodzieży - przyjęty przez Radę Ministrów 13 stycznia 2004 r.

Program został opracowany przez Międzyresortowy Zespół powołany Zarządzeniem nr 37 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 marca 2002 r. (M.P. Nr 12, poz. 216). W skład Zespołu weszli przedstawiciele: Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministra Zdrowia, Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, Ministra Sprawiedliwości oraz Komendanta Głównego Policji. Opracowanie ww. Programu wynikało z rządowego Programu Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli "Bezpieczna Polska".

Głównym założeniem Programu jest to, aby w sposób kompleksowy, poprzez zaangażowanie wielu podmiotów podejmujących wspólne działania rozpocząć walkę z negatywnymi zjawiskami dotyczącymi przestępczości i demoralizacji dzieci i młodzieży. Program wytycza ponadto kierunki działania administracji rządowej, administracji samorządowej oraz obejmuje działania lokalne. Do celów Programu należy:

- 1) zahamowanie dynamiki wzrostu niedostosowania społecznego;
- 2) eliminowanie i łagodzenie drastycznych przejawów niedostosowania społecznego, w szczególności zagrażających zdrowiu i życiu dzieci i młodzieży oraz pozostawiających trwale niekorzystne dla ich przyszłości skutki;
- 3) wypracowanie trwałego modelu i podstaw systemowych niezbędnych do:
  - rozwiązywania problemów niedostosowania społecznego i przestępczości dzieci i młodzieży na poziomie centralnym (*rządowym*), samorządowym oraz środowiskowym (*osiedle, ulica, podwórko, szkoła i inne*),
  - koordynacji międzyresortowej i środowiskowej,
  - kontroli i nadzoru nad realizacją programu;
- 4) wdrożenie programów modułowych stanowiących integralną część Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości Wśród Dzieci i Młodzieży:
  - *"Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z policją, innymi służbami i organizacjami pozarządowymi w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności: narkomanią, alkoholizmem i prostytutką"*,
  - *"Projekt systemu pomocy metodycznej dla osób pracujących z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem, w szczególności w zakresie interwencji kryzysowej w rodzinie"*,
  - *"Projekt probacji alternatywnej dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych"*;
- 5) określenie docelowych potrzeb w zakresie środków finansowych i organizacyjnych;
- 6) upowszechnienie rekomendowanych programów profilaktycznych.

Powyższy Program realizowany będzie przez administrację rządową, samorząd terytorialny oraz organizacje pozarządowe. Oczekuje się, że jego wprowadzenie i realizacja przyczyni się do zmniejszenia przestępczości i niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży.

Ad. IV

Program Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli - Bezpieczna Polska

Program ma umożliwić osiągnięcie następujących celów:

1. Przywrócenie autorytetu państwa jako konstytucyjnego gwaranta bezpieczeństwa obywateli. Państwo przez podejmowanie szczególnych działań skierowanych przeciw przestępcom musi ukazać swoją siłę, przewagę nad przestępcami, odzyskać zaufanie obywateli. Walkę z przestępczością będą toczyć wszystkie instytucje państwa.

2. Przygotowanie państwa do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa w ramach Unii Europejskiej. Międzynarodowa aktywność przestępców staje się nowym wyzwaniem dla porządku i bezpieczeństwa świata. Członkostwo w Unii Europejskiej stawia przed Polską wyzwanie zapewnienia porządku publicznego nie tylko na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, ale także uczestnictwa w europejskim systemie bezpieczeństwa. Polskie instytucje wymuszania przestrzegania prawa muszą działać zgodnie ze standardami i procedurami przyjętymi przez zjednoczoną Europę.

3. Budowa społeczeństwa obywatelskiego. Zasadą konstytuującą społeczeństwo obywatelskie jest zaangażowanie obywateli w życie publiczne, w coraz większym stopniu przejmowanie współodpowiedzialności za los własny i otoczenia. Każdy obywatel - poprzez aktywność samorządu i organizacji pozarządowych - wspierać powinien działania organów państwa na rzecz poprawy bezpieczeństwa.

4. Zredukowanie poziomu przestępczości i poprawa społecznego poczucia bezpieczeństwa.

Żaden z obszarów przestępczej aktywności nie będzie przez państwo lekceważony czy tolerowany. Dotyczy to w równym stopniu przestępczości zorganizowanej, zwłaszcza korupcyjnej, jak i pospolitej przestępczości kryminalnej, która jest najdotkliwiej odczuwana przez obywateli, a także zjawiska przemocy w rodzinie, której ofiarami są kobiety i dzieci. Na społeczne poczucie bezpieczeństwa wpływa nie tylko rzeczywisty poziom przestępczości, ale także subiektywne opinie obywateli wyrażające się w lękach i niepewności o swój spokojny byt i bezpieczeństwo rodziny. Obywatel ma niezbywalne prawo liczyć, że państwo jest silniejsze niż przestępcy i potrafi wymierzyć sprawiedliwość.

Realizacja głównych celów.

Działania, mające zapewnić osiągnięcie założonych głównych celów Programu, usystematyzować można w następujących obszarach:

1. Zapobieganie przestępczości i powrotowi do przestępstwa. Najbardziej pożądane z punktu widzenia społecznego i ekonomicznego jest niedopuszczenie do popełnienia przestępstwa. Niezbędne jest skoordynowanie w skali państwa wysiłków skierowanych na eliminowanie czynników, które sprzyjają przestępstwu, oraz działań redukujących ryzyko stania się ofiarą przestępstwa.

2. Skuteczne ściganie i karanie sprawców przestępstw. Należy stworzyć warunki do sprawnego wykrycia i zatrzymania sprawcy przestępstwa, następnie zaś do jego szybkiego i zgodnego z prawem osądzenia oraz konsekwentnego wyegzekwowania orzeczeń sądowych.

3. Warunki organizacyjne i finansowanie. Skuteczne zwalczanie i wykrywanie przestępstw wymaga istotnych zmian w strukturze, organizacji i wyposażeniu organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Niezbędne jest także stworzenie odpowiedniego systemu finansowania instytucji odpowiedzialnych w państwie za ściganie i karanie sprawców przestępstw.

Przestępczość jest zjawiskiem wymiernym i związanym z realnymi zdarzeniami. W praktyce jednak występuje subiektywna obawa ludzi przed przestępczością. Konieczna jest zatem taka aktywność zarówno państwa, jak i instytucji społeczeństwa obywatelskiego w komunikowaniu społecznym, która zmierza do poprawy subiektywnego poczucia bezpieczeństwa obywateli i kształtowania rzetelnego obrazu naszego kraju w społeczności międzynarodowej. Oznacza to ukazywanie siły i determinacji państwa w wykrywaniu przestępców, osądzaniu ich i właściwym karaniu. W odczuciu społecznym najbardziej skuteczną karą jest odebranie dóbr nabytych drogą przestępstwa. W tym kierunku zmierzać winny prace legislacyjne.

INNE PROGRAMY NA RZECZ DZIECI REALIZOWANE PRZEZ RESORTY

1. BEZPIECZNA POLSKA - SZKOŁA

2. TRENING ZASTĘPOWANIA AGRESJI

3. DAPHNE

4. WSPIERANIE LOKALNYCH PROGRAMÓW

Ad. 1

BEZPIECZNA POLSKA - SZKOŁA

Program prowadzony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu jest częścią Programu Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli - Bezpieczna Polska.

Celem Programu jest:

- 1) powszechna edukacja w zakresie edukacji prawnej i na rzecz bezpieczeństwa, a zwłaszcza kształtowania postaw społecznych jednoznacznie negujących przestępstwo;
- 2) zbudowanie korzystnych warunków prawnych i finansowych do tworzenia bezpiecznego środowiska nauki, zamieszkania, zabawy oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- 3) powstanie ruchu społecznego rodziców, nauczycieli, organizacji młodzieżowych i wspólnot lokalnych na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

Program realizowany jest:

- a) na poziomie krajowym - zadania dla Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu,
- b) na poziomie wojewódzkim - zadania dla Kuratorów Oświaty,
- c) na poziomie lokalnym - zadania dla organów prowadzących szkoły oraz placówki oświatowe,
- d) na poziomie szkół i placówek oświatowo-wychowawczych - zadania.

Efektom realizacji tych zadań będzie:

- 1) informator metodyczny dla nauczycieli w zakresie edukacji prawnej i bezpieczeństwa dzieci i młodzieży (cz. I - podstawy programowe oraz cz. II materiały z konkursu na scenariusze zajęć dydaktycznych);
- 2) biblioteczka programowa w ramach witryny na stronach www. ministerstwa "Bezpieczna Polska - Szkoła";
- 3) materiały dydaktyczne do edukacji dla bezpieczeństwa;
- 4) programy szkoleniowe dla nauczycieli w zakresie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, ruch bezpiecznych szkół w wyniku konkursu "Bezpieczna Polska - Szkoła".

Ad. 2

Trening zastępowania agresji

(ART - Aggression Replacement Training) wg prof. Arnolda Goldsteina jest metodą powstałą w Stanach Zjednoczonych ponad 10 lat temu w odpowiedzi na narastający problem agresji i przemocy. Metoda ta, opracowana przez prof. Arnolda Goldsteina i jego współpracowników pod koniec lat 70 -tych, okazała się skuteczna nie tylko w stosunku do dzieci i młodzieży przejawiających agresję w stosunku do swoich rówieśników, ale także wobec dorosłych sprawców przestępstw, członków gangów ulicznych a nawet przedstawicieli subkultur przestępczych (m. in. doświadczenia szwedzkie). W Polsce pierwsze materiały przetłumaczono na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej w 1998 r. Grupa polskich psychologów i pedagogów, szkoląc się w Szwecji zdobyła licencje prof. Goldsteina - trenerów Treningu Zastępowania Agresji, rozpoczynając w kraju szkolenia grup specjalistów do pracy tą metodą.

Cele Programu:

- Niwelowanie przyczyn agresywnych zachowań oddziałując szczególnie na takie obszary jak:
  - umiejętność kontrolowania własnej impulsywności,
  - niezajomość lub nieumiejętność zastosowania w życiu alternatywnych wobec agresji sposobów zachowania,
  - niedostateczny rozwój myślenia moralnego, które przez to nie pełni roli wobec

szkodzącym innym zachowaniom;

- Zainicjowanie wśród kadry pedagogicznej i personelu placówek resocjalizacyjnych za pośrednictwem wychowawców grupy pilotażowej, pracy nową, skuteczną metodą,
- Wprowadzanie za pomocą grupy pilotażowej metody TZA do życia placówek, jako "ogólnego sposobu postępowania" w resocjalizacji nieletnich;
- Weryfikacja potrzeb szkoleniowych w omawianym zakresie problemowym wśród wychowawców i personelu placówek;
- Upowszechnianie wiedzy o metodzie TZA w placówkach macierzystych w kontekście efektywności procesu resocjalizacji;
- Zapoznanie z normami społeczno - prawnymi problematyki oraz standardami w tym zakresie;
- Uzyskanie za pośrednictwem osób przeszkolonych możliwości zapoznania z omawianą problematyką innych pracowników placówki (np. w toku szkolenia Rad Pedagogicznych);
- Organizowanie kolejnych edycji szkolenia dla nowych grup pedagogów i psychologów;
- Organizowanie superwizji podtrzymujących prowadzone zajęcia metodą TZA.

Trening Zastępowania Agresji jest zaliczany do grupy metod kognitywno-behawioralnych, tzn. wykorzystujących umiejętności i potrzebę poznawczej analizy sytuacji, w której znajdował się lub znajduje się trenujący oraz znaczenie modelowania i pozytywnych wzmocnień przy zmianie zachowania u człowieka, stąd jego główne zadania to:

- nauczenie rozpoznawania i hamowania impulsu złości zanim doprowadzi on do agresywnego zachowania,
- wdrożenie określonej procedury posługiwania się określonymi umiejętnościami niezbędnymi w kontaktach z ludźmi, które stanowią alternatywę dla zachowań agresywnych (są to m.in. umiejętność odpowiadania na prowokacje innych, radzenia sobie z odrzuceniem, proszeniem o pomoc, umiejętność odmawiania, unikania bójk),
- pobudzenie do myślenia w kategoriach moralnych dzięki ustrukturalizowanym grupowym dyskusjom na temat wyboru określonych wartości,
- osiągnięcie sytuacji, w której każda placówka izolacyjna dla nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości dysponować będzie co najmniej dwoma trenerami TZA.

Harmonogram realizacji Programu

Realizacja niniejszego programu podzielona jest na trzy etapy, na które składa się jedno szkolenie główne oraz dwa spotkania superwizyjne. Po spotkaniu głównym szkolący się prowadzili zajęcia z nieletnimi w macierzystych placówkach.

Za pomocą metody warsztatowej realizowane są trzy moduły:

- Trening Umiejętności Prospołecznych,
- Trening Kontroli Złości,
- Trening Wnioskowania Moralnego.

W celu zapewnienia prawidłowej ewaluacji Programu, spotkania superwizyjne odbyły się cyklicznie, w następujących terminach:

Etap I : Szkolenie główne - 40 godzin szkolenia warsztatowego (5 dni), marzec 2001 r.

Etap II : Spotkanie superwizyjne - 16 godzin zajęć (2 dni), maj 2002 r.

Etap III : Spotkanie superwizyjne - 16 godzin zajęć (2 dni), wrzesień 2002r.

Etap IV : Spotkanie Superwizyjne - jeden dzień - maj 2003 r.

Osoby objęte szkoleniem - 16 wychowawców, otrzymując stosowne zaświadczenie, zobowiązane zostały w kolejnych latach do prowadzenia samodzielnie Treningu Zastępowania Agresji z nieletnimi i propagowania tej metody w placówkach.

Wysoki poziom agresji nieletnich we wszystkich jej przejawach wymaga zintensyfikowanych oddziaływań resocjalizacyjnych pod opieką doświadczonej, wyszkolonej kadry pedagogicznej. "Trening zastępowania agresji" znalazł zwolenników w środowisku pracowników pedagogicznych zakładów dla nieletnich, zarówno wśród osób uczestniczących w szkoleniu jak i innych pedagogów i psychologów, którym zaprezentowano założenia programowe i stosowane w Treningu metody oddziaływań.

Stosowanie metody treningu daje bardzo dobre efekty w redukowaniu zachowań agresywnych. Należy mieć jednak na względzie, że jakiegokolwiek efekty są możliwe dopiero przy systematycznym prowadzeniu zajęć oraz wyszkoleniu większej liczby trenerów.

Ad. 3

DAPHNE

(Nr 1999/DAP/014/C) jest konsekwencją realizacji w Polsce inicjatywy Unii Europejskiej - dotyczącej opracowania instrukcji prewencji i reagowania w przypadkach wykorzystania seksualnego w ośrodkach izolacyjnych dla dzieci i młodzieży.

Polskim koordynatorem projektu jest Towarzystwo Rozwoju Rodziny z siedzibą w Warszawie, które w 1999 r. w porozumieniu z Wydziałem Zakładów dla Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości zaprosiło do współpracy sześć zakładów poprawczych prowadzonych przez Ministra Sprawiedliwości - tj. Zakład Poprawczy w Falenicy, Barczewie, Kcyni, Koronowie, Tarnowie i Jerzmanicach Zdroju.

Dotychczasowe koszty związane z prowadzeniem Programu w Polsce były całkowicie pokrywane ze środków Unii Europejskiej.

Efektom realizacji tego Programu było zebranie i opracowanie doświadczeń profesjonalistów w postaci dokumentu: "Opracowanie podręcznika dotyczącego prewencji i podejścia do problemu wykorzystywania seksualnego w ośrodkach wychowawczych" - przedstawionego uczestnikom Programu podczas konferencji, która odbyła się w grudniu 2002 roku w Brukseli.

Program stanowi logiczną kontynuację prac (zaleconą przez International Planned Parenthood Federation - European Network) nad problematyką agresji seksualnej w odniesieniu do warunków i potrzeb naszego kraju.

Rzeczywistość społeczno-prawna, kulturowa i ekonomiczna pozwala jedynie dążyć do unifikacji podstawowych norm prawnych oraz poziomu wiedzy i świadomości społecznej w tym zakresie, wymuszając konieczność generowania szczegółowych rozwiązań proceduralno - prawnych na grunt lokalny, adekwatnie do status quo w danym kraju.

Cele Programu:

- Zainicjowanie wśród kadry pedagogicznej i personelu placówek resocjalizacyjnych za pośrednictwem wychowawców grupy pilotażowej, świadomości istnienia problemu oraz krytycznej oceny sytuacji pod tym kątem w placówkach macierzystych;
- Weryfikacja potrzeb szkoleniowych w omawianym zakresie problemowym wśród wychowawców i personelu placówek;
- Generowanie określonego rodzaju wrażliwości u wychowawców pozwalającej rozpoznawać problem w funkcjonowaniu placówek macierzystych;

- Wykształcenie u wychowawców umiejętności w zakresie rozpoznawania przypadków wykorzystywania seksualnego wobec wychowanków;
- Zapoznanie się z procedurami postępowania w takich przypadkach oraz trening ich stosowania w praktyce;
- Przedstawienie sposobów zapobiegania powstawania możliwości przemocy seksualnej wobec nieletnich;
- Upowszechnianie wiedzy o rozwoju psychoseksualnym młodzieży oraz skutkach jego zaburzeń w kontekście procesu resocjalizacji;
- Zapoznanie z normami społeczno- prawnymi problematyki oraz standardami w tym zakresie.

Zadania Programu:

- Osiągnięcie sytuacji, w której każda placówka izolacyjna dla nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości dysponować będzie co najmniej dwoma pracownikami pedagogicznymi z zaliczoną superwizją omawianej problematyki;
- Rekrutacja spośród tych pracowników tzw. osób pierwszego kontaktu, zdolnych do profesjonalnej reakcji na zaistniałą w ich placówkach sytuację przemocy seksualnej;
- Uzyskanie za pośrednictwem osób przeszkolonych możliwości zapoznania z omawianą problematyką innych pracowników placówki (np. w toku szkolenia Rad Pedagogicznych);
- Sporządzenie rzetelnego przeglądu istniejących w placówkach procedur postępowania, standardów wychowawczych i bytowych oraz stanu technicznego i organizacyjnego mającego istotny wpływ na występowanie sytuacji wykorzystania seksualnego wobec nieletnich;
- Utworzenie grupy opiniotwórczej o charakterze doradczym dla odpowiednich czynników decyzyjnych Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie celowych zmian strukturalnych, regulaminowych, organizacyjnych i innych.

Harmonogram realizacji Programu:

Realizacja niniejszego Programu podzielona jest na trzy etapy, na które składa się jedno szkolenie główne oraz dwa spotkania superwizyjne.

W celu zapewnienia prawidłowej ewaluacji Programu, spotkania superwizyjne mogą odbywać się w trzecim i szóstym miesiącu po szkoleniu głównym.

Etap I : Szkolenie główne - 40 godzin szkolenia warsztatowego (5 dni, po 8 godzin),
termin : przełom maja i czerwca 2003 r.

Etap II : Spotkanie superwizyjne - 16 godzin zajęć (2 dni, po 8 godzin superwizji)
termin: początek września 2003 r.

Etap III : Spotkanie superwizyjne - 16 godzin zajęć (2 dni, po 8 godzin superwizji),
termin : początek grudnia 2003 r.

Przewidywana liczba osób objętych szkoleniem - 16 wychowawców, po dwie osoby z ośmiu zakładów poprawczych, które otrzymując stosowny certyfikat, w kolejnych latach będą zobowiązane do przeszkolenia samodzielnie kolejnych osób, tzw. forma kaskadowa szkolenia.

Z punktu widzenia merytorycznego wdrożenie niniejszego Programu jest jak najbardziej celowe. Nie bez znaczenia jest także aspekt pragmatyczny tego przedsięwzięcia, gdyż poza oczywistymi korzyściami z prawidłowej realizacji tego Programu dla wychowanków zakładów poprawczych możemy przekonać się, jako członek Unii Europejskiej, na ile jesteśmy w stanie realizować jej

politykę społeczną.

Z badań prowadzonych przez seksuologów i psychologów wynika, że 8-10 procent członków populacji doświadczyło przemocy seksualnej w historii swojego życia. Skutkiem takich doświadczeń jest tzw. odreagowywanie agresji, tzn. ofiary przemocy seksualnej często stają się sprawcami tego typu przestępstw (ok. 30 %) oraz przestępstw charakteryzujących się eskalacją przemocy nie tylko seksualnej.

Ad. 4

WSPIERANIE LOKALNYCH PROGRAMÓW

Minister Polityki Społecznej w ramach rezerwy przeznacza środki na wsparcie jednostek samorządu terytorialnego w budowaniu powiatowych systemów opieki nad dzieckiem i rodziną.

Celem wsparcia lokalnych programów w omawianym zakresie jest:

- przeciwdziałanie i zapobieganie patologizacji życia rodzinnego,
- organizacja poradnictwa rodzinnego, doskonalenie form terapii rodzinnej oraz pracy socjalnej na poziomie powiatu,
- rozwijanie środowiskowych form wspierania rodziny w jej funkcjach opiekuńczo-wychowawczych,
- ograniczanie ilości dzieci kierowanych do placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- stopniowe przekształcanie placówek opiekuńczo-wychowawczych w ośrodki opieki nad dzieckiem otwarte na środowisko lokalne i podtrzymujące więzi z rodziną naturalną dziecka,
- tworzenie środowiskowych programów psychoprofilaktycznych przeciwdziałających i zapobiegających patologii rodziny, patologii wychowania dzieci i różnym formom patologii społecznej.

Środki finansowe w ramach programów z zakresu opieki nad dzieckiem i rodziną mogą otrzymać jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe.

W ocenie wniosków składanych przez wymienione wyżej podmioty biorą udział:

- wydziały polityki społecznej urzędów wojewódzkich,
- Ministerstwo Polityki Społecznej.

Zakłada się, że wsparcie finansowe przyniesie następujące efekty w zakresie budowania lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną:

- większość dzieci uzyska pomoc, pozostając w rodzinie naturalnej,
- nastąpi lepszy dobór rodzin zastępczych,
- ograniczona zostanie ilość dzieci kierowanych do placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- poprawi się jakość opieki w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- osoby opuszczające rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze, dzięki realizacji indywidualnych planów usamodzielniania, tworzeniu mieszkań chronionych, nie będą powracać do systemu pomocy społecznej jako dorośli klienci.

W roku 2004 Minister Polityki Społecznej przewiduje realizację programów z zakresu opieki nad dzieckiem i rodziną w ramach posiadanych środków budżetowych.